

A MAKÓI MÚZEUM FÜZETEI

28

SÍPOS ERZSÉBET

SZÜLŐFÖLDEM, FÖLDEÁK NÉPÉLETE

MAKÓ

1982

A MAKÓI MÚZEUM FÜZETEI: 28
(A makói Múzeumi Baráti Kör kiadványsorozata)

Szerkeszti: TÓTH FERENC

Sajtó alá rendezte: HALMÁGYI PÁL

Lektorálta: FELFÖLDI LÁSZLÓ

ISSN: 0324—5179
ISBN: 963 01 3950 2

Kiadja a földéaki Egyetértés Termelőszövetkezet
Felelős kiadó: Bárdi István
Megjelent 700 példányban, 3 iv terjedelemben
82-2417 Szegedi Nyomda — Felelős vezető: Dobó József igazgató

RÉGI ÉS ÚJ TELEPÜLÉS

A néphagyomány szerint, amikor Mátyás király serege ezen a vidéken portyáztott, megpihentek a dús réten, amin a király deákja is elszundított, de igen hamar szólt a király: föl, deák, a lóra. Így lett a falu neve Földeák. Mások szerint itt régen egy Deákfalva nevű község állott, amelyet első birtokosáról, aki iskolázott ember volt, neveztek el. Idővel mellette a Szarazér partján újabb település, még egy Deákfalva keletkezett. Így lett az egyik, a víz folyása szerint fentebb lévő Földeákfalva, a lentebbi Aldeákfalva. Ez az utóbbi azután elpusztult, és megmaradt magában Földeákfalva, mely névből később elmaradt a -falva végződés. Valójában egykori birtokosáról, Fil deákról kapta nevét. Amikor a Fil személynév elhomályosult, *föl-*nek kezdték ejteni, lett belőle Földeák.

A Szarazér partja emberi településre régtől alkalmas. Az erekkel átszótt vidék magasabb, partosabb részein eleink igen korán megtelepültek. A falu területén népvándorlás- és Árpádkori leletek is előkerültek. 1332-ben tesz említést egy oklevél először a községről, nevét *Fyldyak*nak írva. A 15. század közepén a Hunyadiak birtoka volt. Ekkoriban már a népesebb falvak közé tartozott. E körül épült temploma, amely sok viszontagságos évszázadot átvészelve ma is áll Óföldeákon. A mohácsi vész után a török lett urrá ezen a vidéken, s a falu a sorozatos dúlások miatt teljesen elnéptelenedett. A török uralom után a kincstár birtoka lett. 1711-ben Nádasdy László csanádi püspök kapta meg élete tartamára szóló adományként; ő a lakatlan pusztát a makóiaknak adta haszonbérbe.

A 17 000 holdas pusztaságot Návay János szegedi plébános 1729-ben — 4500 forintért — megvásárolta a kincstártól, s azt testvéreinek ajándékozta. A család így és ekkor lett földesura a községnek, melynek további életében jelentős szerepet töltött be. Amikor a Návayak birtokba léptek, nagyobb arányú telepítést kellett végezniük, hogy birtokukra munkás kezeket is biztosítsanak. Az ide telepítettek legnagyobb része szegedi volt, a birtokot vásárló plébános úgy is segítséget nyújtott rokonainak, hogy szegedi hívei közül toborzott telepeseket. A későbbi időben is sűrűn szerepel házasságkötés földéakiak és szegediek között, mely a régi rokoni és ismerősi kapcsolatok fennállását igazolja. Vásárhely és Makó közelebb voltak s a Maros vagy a Tisza sem akadályozta a közlekedést, a földéakiak mégsem onnan, hanem anyavárosukból házasultak. A község legrégebbi családjai ebből az időből az anyakönyvek tanúsága szerint: Hödi, Ördög, Fodor, Pintér, Hegedűs, Tari, Szőke, Tóth, Kardos, Oláh, Szekeres, Pálinkás, Király, Kőrösi, Pap, Borbás, Szarvák, Bokor, Vas, Csikos, Szabó, Csányi, Csordás, Varga, Kovács, Nagy, Gulyás, Sándor, Sípos, Szabados, Szalma, Sarnyai, Berényi, Mészáros, Kocsis, Barta, Bajusz, Víz-hányó, Molnár, Horváth, Szűcs, Galló, Baghi, Varju, Nádasdi, Barát, Monostori, Dudás, Bugyi, Bakos, Búza, Rontó, Hajnal, Farkas.

1781-ben már görögkeleti családok is éltek a községben, így a Farkas, Botro-

sányi, Sczirbuly és Kapota családok. 1784-ben a katolikusok 1439-en, a görög-katolikusok pedig már 87-en voltak. Földeákhoz kisebb települések is tartoztak, így Mámahalom, Kéthalom, Szabóhalom.

1845. május 25-én, vasárnap, Orbán napján a Tisza áradása elöntötte Földeákot. Május 24-én a késő esti órákban a templom harangja riasztotta fel a falut. Az álmaikból felvert emberek megriadva menekültek, mert a víz a falu határát a marosi réttől már elöntötte s még ezen az éjjelen 160 ház döntött össze. Másnap hajnalban erősél fújt s ez még jobban erősítette a víz pusztítását. A lakosság a dombra, a templomba menekült. Reggelre a faluban már csak 45 ház állt, de néhány óra múlva ezek mind összedőltek. Május 26-án az árvíz kissé visszahúzódott, s a falusiak kimeztek a templomból. Nyolc nap múlva, június 1-én újabb áradás jött — ez Várhely felől — s a lakosság ismét a templomba menekült, ez a víz az előzőnél is gyorsabb volt. A közlekedés teljesen lehetetlenné vált. A földeákiak, ha Makóra akartak menni, akkor a gajdosai csárdához kellett kikerülniök, s a vásárhelyi országon tudtak oda eljutni. Az árvíz 1846. márciusában megisméltódott. A község larsai az ismétlődő árvizek miatt arra a meggyőződésre jutottak, hogy ezen a helyen újuk biztos, nyugodt életre sohasem lesz képes. Az eljáróság a földesúrral tcskozott, hogy távolabb és magasabb fekvésű helyen építhessék fel falujukat, ahol sonló veszély nem fenyegeti őket. A választás a partos, karabukai területre esett. tárgyalást a Návayakkal a falu nevében Rakonczi István bírósága vezette, kinek fő leme volt abban, hogy a Návayakkal ez a cseremegállapodás létrejöjjön.

Az új területen a lakosság azonnal megkezdte házai felépítését olyan gyors mben, hogy 1846—47-ben már majdnem minden ház állt az új Földeákon. A hákat — alapozás nélkül — vertfalból és vályogból építették. Az új helyre település n szerencsésnek bizonyult, mert 1853-ban, 1855-ben és 1866-ban is elöntötte Ófa a Tisza és a Maros, de az új település megmenekült. A két nagy folyón kívül bször kiöntött a falu alatt húzódó Szarazér is, kisebb pusztítást okozva.

A község az új helyen mintegy 150 holdnyi területen épült fel. A falu közepén holdnyit üresen hagytak a templomnak és a piactérnek. A csereszereződésben a ség írásban kötelezte magát, hogy az új faluban templomot, plébániát, iskolát arangozói lakást is épít a saját erejéből. Míg a templom fel nem épült az új falu a nagy ököristálló volt az iskola s egyben az istentisztelet helye is. A templom ése olyan gyors ütemben haladt, hogy 1856. május 11-én, pünkösöd ünnepén már tartották a zöldág ünnepét.

A falu új temetőt is létesített, melyben az első temetés 1846. október 4-én történt, első halott Bódi György és Késes Erzsébet Földeákon dolgozó vásárhelyi lakohat hónapos József nevű gyermeke volt. Ez a temető csak a katolikusoké volt, ás vallásuk részére külön kerítették el egy területet. A katolikus plébános más kezettüket is eltemetett, mivel azoknak papjuk akkor még nem volt. Az ilyen etéseknél csak a kis hírharang szólt.

A makói és vásárhelyi tanyákról a 19. század végén református vallásúak írogtak, 1885-ben már iskolát is szerveztek, ahol református tanító tanított és tentiszteleteiket is itt tartották. Ekkor a katolikusok még nem házasodhattak e a reformátusokkal.

Az I. világháborút követő évek nagy nyomorúsággal és nélkülözéssel köszöntöt a községre. Az elesett férfiak hiánya erősen érződött a mezőgazdaságban. A Nábirtokon az intézők kemény kézzel, ridegen irányították a munkát. A nagy garral rangozott Nagyatádi-féle földreform csak látszatmegoldást adott, a szegényeknek u legrosszabb földjeit osztották ki. A saját földön még embertelenebbül kizsák-

mányolta önmagát a parasztság, hogy jusson valamire. Aki nem kapott földet vagy munkát az uradalomban, az Vásárhelyre vagy Makóra járt el dolgozni.

Különösebb ipar nem fejlődött ki. Az a néhány iparos, aki itt működött, csak a mezőgazdaság illetve lakosság igényeit látta el.

Földeák kereskedelmét meghatározta a két város közötti fekvése. A néhány bolt, szatócsüzet a legegyszerűbb igényeket tudta csak kielégíteni.

A közoktatást a népiskola, illetve az apácák leányiskolája jelentette. A faluban még ma is sokan emlékeznek Dehény Lajos tanítóra, ki egész életét a község felemelésére, kiművelésére fordította. Földeákon a két világháború között 15 tanítói és 1 óvónői állás volt. A kulturális életet a népkönyvtár és az ünnepnapokon tartott műkedvelő színelőadások jelentették.

Az egészségügy korabeli helyzetét jól jellemzi, hogy a faluban egy községi és egy magán orvos, két községi és öt magánbába és egy gyógyszerár volt.

Hiába voltak a szép árvalányhajás, nemzetiszín szalagos felvonulások, a szegények lelkében vörösen izzott a „kommün” emléke. Éppen negyedszázadnak kellett eltelni, míg ez a remény ismét valóra vált, s 1944 őszén megkezdődött az új szabad élet.

A hazánkat felszabadító szovjet csapatok Csanádpalotáról Hódmezővásárhely fele haladva délkelet felől érték el Földeákot 1944. szeptember 24-én. Egy részük a községből délnek, Makó felé fordult, nagyobb részük pedig tört előre Vásárhelynek.

A faluban a régi tizenkilences kommunisták és szociálisták már várták a felszabadító csapatokat. Apám egyik tanyai hagymás szomszédja, Szabó János, éjjelente hallgatta az orosz rádiót, s mindig elmondta a híreket apámnak, illetve a többi tanyabelinek.

A szovjet katonákkal elsőként a régi kommunisták vették fel a kapcsolatot, s ők szervezték meg a község új életét. 1945 tavaszán Földeákon is megalakult a községi földosztó bizottság. Az elnök Rakonczi Lajos, tagjai Sándor Imre, Kurunczi M. József, Vastag István, Ménesi József, Rakonczi Márton és Bajusz István voltak. A bizottság áldozatos munkája nyomán mintegy 600 földnélküli családnak osztottak ki 5—6 kh földet. A nincstelen napszámosok, a volt cselédek lángoló lelkesedéssel verték le a karókat saját földjükre. Az urasági földeken megtelepülő új honfoglalók tele reménnyel, akarattal, bizakodással indultak az új élet, a jobb jövő felé.

A legszegényebbek néhány magányos, küzdelmes év után eljutottak a szövetkezeti gondolatig. Hiába kaptak földet, nem volt igaerő, nem volt gép, nem volt vetőmag, s így nehezen vagy alig boldogultak. Együtt, közösen s az állam segítségével többre vihetnék — gondolták — és 1949. október 1-én megalakították az első szövetkezeti csoportot.

A Dózsa szövetkezet végig küszködte, harcolta az 50-es évek gazdasági kacskaringóit, 1956-ban sem oszlott fel, a példája nyomán alakult meg 1960. januárjában a Kossuth és az Aranykalász Tsz.

Ezekből az évekből már pontos adatok maradtak fenn, melyből tudjuk, hogy 1960-ban a Dózsa Tsz. özszerterülete 2705 kh, a Kossuthé 2589 kh, az Aranykalászé pedig 830 kh volt. A taglétszám a Dózsában 696, a Kossuthban 763, az Aranykalászban pedig 154 fő volt.

1960-ban hektáronként a búza 10, az árpa 13—14, a kukorica 12—17, a cukorrépa 130—160 mázsa átlagtermést adott. A Dózsa Tsz-nek öt traktora, a Kossuthnak egy gépkocsija és egy traktora volt, az óföldeáki Aranykalásznak egy se. 1963-ban már jobb volt az erőgép ellátás, a Dózsának egy tehergépkocsija és húsz traktora, a Kossuthnak két tehergépkocsija és tizenkilenc traktora, az Aranykalásznak pedig hat traktora volt. Az Aranykalász Termelőszövetkezet 1963. december 31-én egyesült a

makói József Attila Termelőszövetkezettel. 1963-ban a Dózsa Termelőszövetkezetnek az állatállományát 115 ló, 281 szarvasmarha, 1399 sertés; a Kossuth Termelőszövetkezetét pedig 154 ló, 320 szarvasmarha és 1523 sertés alkotta.

A két termelőszövetkezet gazdálkodását a 60-as évek második felében, de különösen a 70-es évek elején mind magasabb szintre emelte s lassan olyan terméseredményeket értek el, melyeket az öregebb parasztok alig hittek el. Az élet azonban nem állt meg, az új nagy gépek, a fejlett agrotechnika, a jó és hatékony munkaszervezés még magasabb követelményeket állított, s ezt a két szövetkezet csak közös összefogással oldhatta meg.

1975-ben a két szövetkezet Egyetértés néven egyesült. Az eredmények igazolták a várakozásokat. A falu jólétét a termelőszövetkezet biztosítja. A szövetkezet eredményei lenyűgözőek. Az 1980-as zárszámadás számait átfutva nem lehet kétséges előttünk, hogy szülőfalunk most jutott el oda, hogy valóra váltotta apáink hitét: megvalósította a boldog, gazdag paraszti életet.

Földrajzi nevek

Az új helyre települt község utcaneveit 1851-ben felsőbb utasításra a községi jegyző írta össze, és javaslatokat is tett néhány név megváltoztatására. A községet a keresztutca két részre osztotta, az egyik oldalt jobb, a másikat bal oldalnak nevezték. Mindkét oldalon négy egész és két félsoros utca volt. A jegyző az alábbiak szerint állította össze javaslatát:

Az utcák állásának mivoltja	Sorszám	Régi elnevezés	Újnevezések javallata
Mezőre északi oldalon néz házak végeivel, mivel féloldalú sor	1.	Szélső sor	Mező Téri utca
Igen szép fás, különben is elég jártas	2.	Első utca	Zöld-ág utca
Vásárhelyre vezető út megy keresztül, igen jártas	3.	Vásárhelyi utca	Vásárhelyi utca
Ezen utzában egy száraz malom áll erről ismeretes	4.	Egyes malom utca	Egyesmalom utca
Ezen utca mindkét oldalról egészben nem megy ki	5.	Darab utca	Csonka utca
Ezen féloldalú utca a Szárazér mentében van s véggel megy mellé	6.	Fél utca	Érmelléki tér

A község közepén négy □-re áll a piatzi tér

A községben Makóruól jöven az egyetlen kereszt utca van benne	Kereszt utca	Kereszt utca
Ez fél sorban sűrűn építkezőn napkelet felől áll	1. Szélső sor	Felvégi tér
Ez utca két végén partos s a közepe lapályos víz állott hely	2. Jegyzői utca	Völgy utca
Ezen utca Papi lak sorába tartozván igen csinos	3. Parochia utca	Parochia utca

Az utcák állásának mivoltja	Sorszám	Régi elnevezés	Újnevezések javallata
Ez utzában kettős száraz malom áll	4.	Törötthalom utza	Kettősmalom utcza
Ezen utzában egyik felén régi, u. n. törött halom van	5.	Törötthalom utza	Tört halmi utza
Ezen felsor nyugatra esvén háza menetében a mezőre néz véggel	6.	Szélső sor u.	Alvégi utza

A régi északi sort (ma József Attila utca) a Makói utca és a mai Dózsa György utca határolta. A község ettől délre még nem terjedt tovább. A Makói utcától délre, a Szélső soron túl levő falurész a község felépítése után keletkezett. E szabályos utcahálózat is bizonyítja, hogy a falu tervszerűen települt. A régi természetes utcanevek nagyon szívósak bizonyultak, mert a feljegyzésben közölt 13 utcanevből 8 ma is él vagy a régi nevével vagy az új, javasolt nevével.

A község határát a makói és vásárhelyi földek veszik körül, illetőleg a lelei réttel is érintkezik. A határban lévő dombok: *Mámahalom*, *Kéthalom*, *Szabóhalom*. A falu közelében lévő földeket *Falu aljának* nevezték. Azok után jöttek a *belső ugari földek*. Ezt követte *Belső-* majd *külső Páskom*. A *karabukai* földek a hagyomány szerint arról voltak nevezetesek, hogy itt egy Kara nevű harcos nagy csatát vívott a török ellen. A *Haleszt* arról nevezték el, hogy szegény zsellérek — amikor kapták — azt mondogatták: *De jó lesz, ha lesz földünk*, majd később pedig azt, hogy *Jó lesz, ha lesz termés*. A nyomorúság emléke még *Hatrongyos*, ahol összefogott hat rongyos. A falu szélén volt *Horváthország*, ami arról volt nevezetes, hogy itt sok Horváth nevű család lakott. A földek minőségét is jelölte az elnevezés, például könnyű, szőke ugari földekről vagy a zsíros réti fekete földekről beszéltek. Voltak laposabb, partosabb földek és szikes vízállásos területek is. Ismerték még *Igás*, *Gencshát*, *Keresztöltés*, *Döböröcsög puszta*, *Kisgajdos*, *Nagygajdos* határelnevezéseket. A 19. század első felében, amikor az uradalom újabb gazdasági épületeket emelt, keletkezett: *Itatóhely*, *Bivalyoskert*. A kaszálókknak is külön elnevezéseik voltak, például: *Mészárszék kaszálója*, *Árendások kaszálója*.

A csárdánál állította fel az első útszéli keresztet Oltványi Pál plébános, s ezt *Csárdai Jézuskának* hívták. A határban levő többi útszéli keresztnek is külön elnevezése volt: *Csicsa Jézuska*, *Baráth Jézuska*, azoknak a nevével, akinek a földjén állott.

Piac és vásár

A falu életében igen nagy szerepet töltött be a *piacolás*. A piaci jogot 1886-ban kapta meg a község. Régebben hétfőn, csütörtökön és szombaton, újabban szerdán és szombaton van a piac.

Az asszonyok talicskán tolták ki áruikat a templom előtti térre. Az árukat vagy a talicskából árulták vagy a földre pakolták le. Abban az időben csak egy keskeny téglajárda volt a téren, amin két ember nem fért el egymás mellett, az egyiknek le kellett térni a sárba. Az 1920-as években az előljárási tejes áruknak kőasztalt csináltatott, hogy az asszonyok ne a földre tegyék le portékájukat.

Az asszonyok itt értesültek egymástól, hogy ki kivel táncolt a bálban, és melyik lány kivel *esött mög*. Sokszor az asszonyok, lányok piacolására a delet is *ráharangozta* a *harangozó*, annyira belefeledkeztek a beszélgetésbe.

A munkásembereknek is a piac volt a munkaközvetítő helye. A bandagazdák itt

toborozták és fogadták meg az embereket az urasági földekre dolgozni. A kapások, részesek mind a piacon várták a jószerencsét és a lányokat is itt fogadták meg marokszedőknek. A szegény ember, mikor ment a piacra, azt mondta: *Mék az embörpiacra, hogy eladjam magam, mék azután, amibű mög löhet élni.* Az emberek bandába összekülpölve pipáztak nagyokat sercintve, s várták a munkaalkalmat.

A piaci kereskedelmet a parasztasszonyoktól idővel mindinkább átvették a piaci kofák. A kofák eljártak a városokba, s onnan hozták áruikat, jó haszonnal adva tovább a falusiaknak. Voltak *almás kofák, csirkések és batyuzók*, akik minden árut, amit a faluban nem lehetett kapni, beszereztek, még déligyümölcsöt is. Sokat hallottam jó anyámtól, hogyan számoltak ezek a kofák: *Nyolc meg nyolc az tizennyolc, meg nyolc az huszonnyolc.* Így csapták be az egyszerű parasztokat a kapzsi kereskedők. Makóról és Vásárhelyről is jártak felvásárolni a hízott libákat, a gabonát, a tollat és sok más egyéb terményt. Nyári időben *dinnyések* is árultak a piacon, őket festette meg sokszor Bánszky Tamás festőművész. A piacon a lovak a saroglyához kötve abrakoltak.

Nagy hagyományai voltak a faluban a vásároknak is. Földeákon négy vásár volt egy évben: a *Mátyás-napi, az őrangyal vasárnapi, a cantatete és a boldogasszony-napi.* A vásári helypénzszedést is Oltványi Pál plébános vezette be, s az a község bevételét növelte. A vásárok két napig tartottak: szombaton volt az állatvásár, vasárnap a kirakodó. Az állatvásárt 1889-ben helyezték ki a templom térről a falu szélére, a vásártérre. A kirakodó vásár megmaradt a piactéren. Ilyenkor a főtére tele volt sátrakkal. Megtalálható volt itt minden. A fényes csizmák párban összekötve mutogatták magukat. Méteráruk, subák, bekecsek kerültek el a földön, báránybőr-süvegek tornyosodtak egymás hegyén és sok-sok fekete kalap várta a vevőket. Zománcozott edények, tepsik, fakanalak, a kenyérsütéshez való sütőteknők és minden, ami egy falusi háztartáshoz szükségeltetett, csak a pénz volt szűkében. A zsellér népség az ócskásoknál vásárolta ruházatát, még a cájgnadrágot és a bakancsot is.

A vásár idején varázsos hangulat töltötte be a falu utcáit és a főterét. A gyerekek fújták a sípokat, a kikiáltók egymást túlharsogva ajánlották portékájukat sok érdekes szöveggel: *Megbukott a gyár, ma még van jó meleg sál. Ide nézz, törökméz, fele cukor fele méz.* A vásárban nagy szokás volt kitarítani az árut kétszeresére is és ment a nagy alkudozás. Ha elment a vevő, a kereskedő utána kiáltott: *Jöjjön vissza, ha ráfizetek is, odaadom, csak valamit áruljak.* Voltak rutinos alkudozók, akik le tudták alkudni az árakat, de aki ezt nem tudta, az becsapottnak érezte magát. A gyermeki szemeket a kalárisok, budlibicskák csillogása kápráztatta el. A szegény gyerekek csak bámulva, fájdalmas szívvel nézték a sok gyönyörűséget, amiből nem vehettek, mert nem jutott rá.

A jövendőmondó cigányoknál kis tengerimalacok, egerek rágcsikája mutatta meg a kíváncsiskodók szerencséjét. A jóslatok csak úgy tolongtak megtudni szerencséjüket a *planétáról.* A piactér a vásárok után az eldobott hulladékoktól olyan volt, mint egy csatatér.

Az állatvásárok hajnalán a közeli és távolabbi falvakból is felhajtották az állatokat. A tehének, a csikók a kocsik után voltak kötve. Sok cigány lókupec egész fűzér lovat vezetett fel a vásárba. A kocsikon kutricákban malacok sívítottak, s vásári zajjal lett tele az utca, ahol a szekerek elvonultak. A vásártéren lovak nyerítettek, tehének bőgtek, és ment az alku. Az emberek rá-ráigértek egymásra, az eladók dicsezték jószágaikat, és ment a vevők ámtása.

Szülem a vásáros időben izgatottan zárta a ház kapuját. Ilyenkor azt mondta: *Gyün a sok kőbor embör a faluba és nehogy begyűjjenek a házhon és evigyönek valamit. Sok ilyenkor a csavargó, aki mindönre képes.*

Búcsú

Minden évben nagy ünnep volt a község templomának a búcsúja Szent László napján. Már a régi Földeákon is ezen a napon volt a búcsú. Másnap vontatottan ment a munka. Mivel a földeákiak Péter-Pált is megünnepelték, két nap is eltelt a nélkül, hogy dolgoztak volna az urasági földeken. A Návay-család ezt nem jó szemmel nézte, s ezért kérték, hogy a búcsút a pápa a hívek kérésére helyezze át egy másik napra. Az áthelyezés után többször jégeső verte el a határt, melyben a falusiak Isten büntetését látták. 1848-ban a falu kérte a búcsú régi napra való visszahelyezését.

A búcsút a hívek nagy ünnepélyességgel tartották meg, s ilyenkor szívesen látták vendégül a környező községekből érkezett rokonokat, ismerősöket. A búcsúra gyöngyös, tükrös, kifűjt orrú-paripás *bolond* kocsis körhinták jöttek, és napokkal az ünnep előtt felverték sátraikat a templomtérre. Búcsú napján a lányok a kocsikba, a fiúk meg a szép színes paripákra pattantak, és száguldott velük körbe a hinta.

A legények ekkor vették meg szívük választottjának a mézeskalács sziveket, s a ráirt kis versekkel vallották be szerelmüket. Kavargott a piactér a sok néptől, akik a sátrak között nézelődtek. Szólt a zene, léghinta szállt a levegőben, tengerimalacokkal jósoltak a bazárosok. Ilyenkor minden háznál sütöttek-főztek, sült a rétes, a lepény, a kalács. Messziről jött zenészek járták a házakat, és köszöntötték a búcsú napját. Ilyenkor a koldusokat és a cigányokat is minden háznál megvendégelték. Volt sok öröm, de akadt bánat is. A szegény mezitlábás paraszt gyerekek csak úgy ülhettek fel a bolond kocsik paripáira, ha fönn, a meleg sátor alatt először sokáig hajtották körbe-körbe a hintát. Ez volt az ára az ó röpké boldogságuknak.

A nyári munka után a földeákiak eljártak Szegedre és kevesebben a máriaradnai búcsúra. Azt tartotta erről a szólás-mondás: *Radnára möntünk kegyelömé, Lip-pára mög köcsögé.*

A szegedi, alsóvárosi búcsúra minden évben elmentek. Az utat gyalog tették meg, a Tiszán komppal keltek át. A búcsúsok mindig este indultak a hívösön. Napokkal előtte sütöttek-főztek az útra, az előre elkészített elemőzsiáikat kocsik vitték utánuk. A búcsúsok a *Csicsa Jézuskánál* gyűltek össze és nagy harangzúgás közepette indultak el. Vítették a körösztot, a templomi lobogókat s akikkel találkoztak, azokkal megcsókoltatták a keresztet. Mikor átkeltek a Tiszán, a Máriaanya az összeborított lobogók alatt megszámlolta a búcsúsokat, hogy megvannak-e mindnyájan.

Amikor Szegedhez érkeztek, megszólaltak a harangok, s a poros, mezitlábás búcsúsok a nagy harangozás alatt értek az alsóvárosi templomhoz. A templomtér már tele volt búcsúsokkal, s onnan az iskolába irányították őket, ahol az odakészített szalmán ledőltek pihenni. Másnap reggel kezdődött a nagy körmenet. Mindenkinek volt valami fogadalma, és azért könyörgött, hogy meghallgassa a Szűzanya. Ezután vettek rózsafűzért, imakönyvet, szentkönyveket, búcsúfiát az otthon maradtaknak. Ezeket nagyon várta mindenki, de pénz nemigen volt rá. Mikor vége volt a körmenetnek és a vásárlásnak, indult hazafelé a falusi nép. A búcsúfiákat otthon kirakták a szőlőre és sokáig megőrizték. A skapulárékat a nyakukban hordták kis pertlikken.

A régi öregek még Máriaradnára is elzarándokoltak. Ez az út 9 napig tartott. Ezek a búcsújárások voltak a régi életének, munkás hétköznapijainak megszínesítői.

A faluban nagy tiszteletnek örvendett Nepomuki Szent János szobra, akihez azért könyörögtek, hogy a víz el ne pusztítsa újra a falut. Sok-sok éneket tudtak a Havi Boldogasszonyról is, hogy mutatta meg a Szűz Anya hóval helyit a templomnak. Nagy tisztelete volt még a falu szélén lévő Mária-szobornak is, ami

egy kis körülkerített házacskó alatt állt. A legenda azt tartotta, hogy a föld tulajdonosa azért emelte a kis házat a Mária szoborral földjére, mert az Úr haragja mindig lecsapott erre a helyre, s fogadalomból készítette, hogy ezt elhárítsa.

A gyerekek játszani is a *Máriához* jártak ki, vadvirágból koszorút kötöttek a kis Jézus és Mária fejére. Szüleiket is itt várták be, amint jöttek haza a földekről. A munkába készülő mondása is ez volt: *Majd hajnalban találkozunk a Máriánál*. Szombatoként a szobor lábánál mindig mécses égett és virág borította el a kis házacskót. A határban álló keresztelők előtt az arra járók mindig kalapot levéve mentek el, és tisztelettel keresztet is vetettek.

Házépítés

Az áttelepült lakosság házai vályogból és vertfalból készültek. A mai sárgaföldes gödör az a hely, ahonnan felépült az egész akkori falu. Itt verték és szárították a vályogot, de a házak melletti gödrökből is vettek földet a falveréshez.

A ház alapját közvetlen a föld színére rakták, szigetelésül nádat használtak. Az első házak a csőszházak voltak és Návay Kornél háza a templom hátamögött. Én még emlékszem erre az alacsony, öreg házra. A sokablakos, zsalugáteres épületben mindig sötét volt, olyan kicsinyek voltak az ablakai.

A régi házak szabadkéményesek és nádtetősek vagy zsupszalmával fedettek voltak, ezt később cseréptető követte. A házak ablakait zsalu borította. A mennyezetet a kisgerendák alatti nagygerenda tartotta, ezek a gerendák a múlt század közepén kézi faragással készültek.

A sarat polyvával, a finomabbat lótrágyával taposták. Ilyenkor a házépítők térdig jártak a sárban és kapálták, finomították a sarat. Először csömpölyeges sárral tapasztottak, utána jött a finomabb sár, amit nyeles vassimítóval kentek a falra, hogy ne legyen fodros a fal, így az asszonyoknak is könnyebbé vált a meszelés. A tapasztás után háromszor-négyszer tehéntrágyás mésszel meszelték a falat, hogy hófehér legyen. Meszelnél fél száradásban kellett, hogy meg ne repedezzen a tapasztás. Ha a sár nem jó volt, *ganca* lett, akkor a fal szétnyiladozott. Egész utcasorok voltak fehérre meszelve, a tövük zöld meg barna festékekkel nyilegyenesre elhúzva. Megszólták, kinek görbén volt elhúzva a háza töve.

Az utcafronton két kis apró ablak adott világosságot, kevéske napfényt engedett be, de télen védett a hidegtől, nem ment ki rajta a ház melege.

Az utcák fekvését Földeákon úgy jelölték: *hővös oldal, meleg oldal*. Sok háztulajdonos az 1930-as években már megújította házát, a gerendákat stukatoroztatta.

A házvégek kerítései deszkából meg napraforgószárból készültek, amit dróttal fűztek be, hogy szét ne hulljon. Amikor a cserépetés megindult, a tűzveszélyes nád és zsuptetőket cseréptetőre cserélték.

A ház elejét, a nyitott gangot később kender ponyvával beszögelték, hogy *ne verjön be a zimankó*. A ház egy nagyobb és egy kisebb szobából, kamrából és kiskonyhából állott és a kiskonyhában volt a padlásfeljáró is. Minden házban volt búboskemence, ez volt a család melegedő helye. A kemencepadkán ülve beszélgettek a szomszédokkal is, amikor a hosszú téli estéken összejöttek. A kemence olyan, mint egy kotlós, maga köré szedi fiókait. A padka rongypokróccal volt leterítve és a kemence körül volt véve kemencevédő ruhával, hogy a meszelés ki ne fényesedjen a mellé ülőktől. Volt nagypadka és kispadka, ahol az idősebbek melegedtek, a gyerekek a kuckóban viháncoltak. A kemencét a pitarból fűtötték, ide hordták be a szal-

mát és pár kéve csutkát, ami egy napi fűtőanyag volt. A tüzet piszkafával szították, amíg el nem égett és jó izzó parazsa nem lett, amit a szénvonóval *föltaszígtak* a kemence falazatához, és ez a hevesen izzó parázs melegítette fel a szobát, és tartotta egész napon át melegen. A kemencéket úgy fel lehetett fűteni, hogy szikrázott a kemence feneke, s ezen hasadt fel és sült meg olyan szépen a kenyér. Kenyérsütés-kor a frissen sült kenyér illata lepte be az egész házat. A kemencékben főtt télen a húsos káposzta és a bab csülökkel. Minden étel nagyon jó puhára főtt meg a kemencében. A mosáshoz is berakták télen a vizet cserépkantákban és fazekakban a kemencékbe, mert így nem kellett külön tüzelni.

Régen sok kemencekészítő élt a faluban s a leghíresebb közülük János, az ezermester volt. A legtöbb helyre őt hívták, teljes neve Czveiner János volt s mint állami gondozott került a faluba. Szüleinek kilenc gyermeke volt, ezért adták be a menhelyre. Földeáki nevelőszülőket nevelték fel, s így lett a falu ezermestere. A vályogverés menetét ő mesélte el nekem. Először a jól kimunkált polyvás sarat kellett elkészíteni, majd a vályogverővel megformálva kirakni hosszú-hosszú sorokba, hogy a napon megszáradjon. Amikor kiszáradt, lehetett kezdeni az építkezést. János mester sok kemencét is rakott. A kemencét törött cserépből csömpölyegbe összeállítva készítették. Szépen meg kellett formázni kerekded formába, de volt, aki a hosszukás, köcsög alakút szerette. Amikor a mester megformázta és kívülről betapasztotta a kemencét, lámpával belebújt és finom sárral belül is betapasztotta. A kemence fenekét jó erős tűzálló téglából rakta ki. Ez volt a legfontosabb művelet, hogy a téglabírja s szikrát hányjon a melegtől, mert így a kenyér is szépen megsült. Ezután formázta meg az előtét. A sarat vessző alapra, vázra tapasztotta, az előtét jól be kellett állítani. Az asszonyok még vizes ronggyal is körülnyomkodták, hogy a kémény ki ne rántsa a meleget. A sár előtét a nagy gőztől hamar elhasználódtak, ezért később már bádogból vagy cementből készült. Az asszonyok ezt nem igen szerette, mert nehéz volt megemelni és feltenni a kemence szájára. János mester mesélte, volt amikor megrepedt a melegtől a kemence, s akkor olyan büdös gázt árasztott, hogy el lehetett szédülni a szagától. A falverés volt az egyik legnehezebb munka, a furkózás az emberekből nagyon kivette az erőt.

A barkácsolók készítették az istállókat, az udvarokban gubbasztó szalmatetőket, ólakat, színeket. Voltak olyan gazdák is, akik mesterek segítségével saját maguk készítették el ezeket az épületeket.

A múlt században a fehérre meszelt szabadkéményes konyhában vasedényekben, háromlábú vaslábakon szabad tűzön főztek. Az udvarban, a házzal szemben állt a kas, amiben a gabonát tárolták. Később görét és hambárokat építettek. A szalmatető *kocsiszímben* tartották a szerszámokat: az ekét, boronát, ekekapát s a szelemenbe volt feldugva a kasza, sarló, szárvágó és a favillák. Tyúktól régen nem volt, a baromfiak kint a szabadban, a fán aludtak. Télen, a nagy hidegben a tarajuk sokszor le is fagyott. Ezért verte fel annyira a falu csendjét a kakasok hajnali kukorékolása, mert kint éltek a szabadban. Az udvaron egy keskeny téglajárda vezetett a kúthoz és az itatóvályúhoz. A gémeskút az udvar közepén állott s belőle favödörrel húzták fel a vizet. Ebből a vízből főztek és itatták a jószágokat is. A kútásóknak Földeákon 10 méternyire kellett leásniok, míg megjött a talajból a jó tiszta víz, amit mindig húztak és nem piszkosodott el.

A régi időkben kevés háznál volt *árnyékszék*, szörnyű volt látni a gyerekek elszórt széketét, ők nem mentek dolgukat végezni a dudvára. Később napraforgó- és nádszárból tákolnak valami kezdetleges alkalmatosságot.

A gazdagabbaknak *címeres házaik* voltak a főtéren és szobrokat is építettek a

házak homlokzatára. A falura mégis a meszelt fehér házak sora volt a jellemző, az akác és eperfákkal szegélyezett utcák, a muskátlis ablakok és a házak előtti kispadok. A régi házakat, mint a szokásokat is lassan megeszi az idő.

A házak berendezése

A házak berendezése éppen olyan egyszerű volt, mint a külseje. A szobákat évente kétszer meszelték: ősszel és tavasszal. Nagyon jól emlékszem, milyen illata volt a frissen meszelt szobának.

A szobában két földre állítva két ágy volt, előtte az *asztal*, a *kanapé* s a falhoz téve a *kenyérkosár*. A falakon függtek a szentképek, a tükör, a fésűtartó és a rigmusokkal kivarrt falvédők. Főhelyre a Szentháromság nagy tokos képe került, melyben mennyasszonyi fátylukat és szűzi koszorújukat őrizték egy életen át az asszonyok. A sublóton a sok-sok búcsúról hozott emlék sorakozott, s itt álltak a díszes, képes bögrék s a katona-idők fényképei. A sublóton állt a fakeretes kis tükör is, s azon lógott a bajuszkötő.

Az ajtónál függött a falon a *szentelvíztartó*, aki belépett a házba, megszentelte magát és így köszöntöt: *Dicsértessék a Jézus, adgyon Isten jó napot*. A falon szalaggal átkötött díszes gyertya is lógott, amit viharban gyújtottak meg, és azt adták a haldokló kezébe is, mikor eljött a végórája. A háziáldás sehonnan sem hiányzott.

A falnál volt a nagypad, előtte az *asztal*, fölötte a nagytükör, két oldalt az ágy, mellette a tulipános bölcső, hogy kéznél legyen, ha éjjel felsír a gyerek. A kemence mellett a kuckónál a vacok volt leterítve rongypokróccal a gyerekek részére. A múlt században fehér lepedővel takarták le az ágyakat s azokon felvetett, *singölt* párnák tornyosodtak. A párnák végei színes szalagokkal voltak befűzve.

A fehéreműt a tulipános ládában tartották. Szekrény ritkán fordult elő, ha volt, akkor is csak egy. A nagygerendára dugták be a bibliát, mellette zacskóban gyógyfüvek és a kalendárium, amiben följegyezték a fontosabb eseményeket: a születések és halálozások időpontját, de még a kotló elültetését is. Itt tartották a betyárokról szóló ponyvaregényeket is.

A férjhezmenő lányoknak később már szobabútort is vettek. Ezt festett puha-fából készítették az asztalosok. Az eladó lányok mindenhez még posztó ágygarnitúrát kaptak és sublótot, amibe a *staférungot* rakták.

A ház földjét minden szombaton mázolták, ha hét közepén fölporzott, akkor is lemázolták, vizesronggyal mászva a földön. Mászor kifúrt aljú köcsöggel szépen fellocsolták. Ezt sokféleképpen lehetett mintázni, karikákat vagy nyolcasokat rajzoltak. A ház elejét is mindennap fellocsolták. Télen a földet mázolás után *felhomokolták*, hogy a vizes, havas lábbeli fel ne szaggassa a mázolást. Azután a homokot is sóprúval *kicakkolták*, így a homok széle cifrán, csipkésen mutatott. Különösen csinosan cirkalmazták, ahol eladó lány volt, mert az tudta a módját, hogyan kell szépíteni a házat. A mázolás után a téli időben szokása volt édes szülemnek, hogy elvegye a mázolás szagát: egy lapát parázsra cukrot szórt, s ez jó illatot árasztott az egész lakásban.

Az ablakokban virágok, muskátlik virítottak a keskeny cérna firhang mögött. A szabadkéményes konyhában a fehérre meszelt falon cseréptálak, csikszedők, körsztyvesszők lógtak a falon. A *pitarban*, a fapadkán sorakoztak az ivóvizes cserépkanták. Később már volt egy füles pohár az asztalon és mindenki ebből ivott, még később a bádoggantafödőből. A szobában tartották a kenyérbast, hogy az is kéz-

nél legyen, *ha a gyerekek ri a kenyérére*. A kuckóban tartották a sőt és a kék papírba csomagolt nagy süveges cukrot, hogy hidegben ne ereszkedjen meg. Ebből a cukorból mázsa súllyal törtek a gyerekeknek.

Télen a szobában a kemence fölé tették fel a hagymát száradni a nádból készült rácsra. Különösen büdös volt a hagyma, ha begyulladt és meg kellett forgatni. A gyerekeknek nem volt szabad finnyásnak lenni és *kényösködni, hogy büdös a ház*, mert akkor kapott a söprűből.

Régen a gyerekek együtt aludtak a padkán, a kuckóban és a vackon, ami a padka mellett volt. A vacok egyszerű deszka *priccs*, amit a falusiak maguk eszkábáltak össze. Az idősebb legények az istállóban aludtak a jószágok mellett, hogy legyen, aki vigyázza a tehenet és a lovat éjszaka is. A legények szalmán aludtak rongyok között s pokróccal takaróztak. Ők már akkor jártak haza, amikor akartak.

A régi házakban mindenütt a szoba sarkában állt a rokka és a szövöszék is, amivel az asszonyok szöttek, fontak. Lenből és kenderből maguk készítették a lepedőt, a zsákot, a szakajtóruhákat. A parasztemberek télen vesszőből kasokat kötöttek az istállóban.

A múlt század végén már voltak tisztaszobák és a piszkosabb munkát nem a lakószobában, hanem a hátsó szobában végezték. A disznóölési munkákat is itt csinálták, mert a kamrában sokszor farkasordító hideg volt. A tollfosztást is a hátsó szobában végezték.

Téli esteiken a szomszédok sűrűn átjártak egymáshoz. Mi gyerekek örömmel mentünk a szomszédba *csödüteni*, a férfiakat kártyázáshoz hívni. Ilyenkor az asszonyok a gyerekekkel körül ülték a búbost és főtt kukoricát szemelgettek, a férfiak nagy izgalmak között verték az asztalt és *süvegltek*.

Kenyérsütés, táplálkozás

Nagy hagyományai voltak a faluban a kenyérsütésnek. A régi időben nagyon tisztelték a kenyeret, különösen az új búzából sült első kenyeret. Ha elejtették, fel kellett venni, és meg kellett csókolni.

Kenyérsütéskor már előző nap a meleg kuckóba tették a megszitált lisztet. A sütés előtti estén kovászoltak, s reggelig kelt, erjedt a kovász. Édesanyám — mint a többi kenyérsütő asszony — hajnalban kelt, hogy jól megdagassza a tésztát. A kovászt kukoricalisztből készített pogácsával és sörélesztővel kelesztette. Míg a tészta kelt, csutkával és szalmával jól felfűtötte anyánk a kemencét. Mikor jó parázs lett, a szénvonalon felforgatta és föltszigálta a parászat a kemence széléhez. Ezután sütőlapáttal berakta a tésztát a parázs közelébe. A bevetés közben cuppogott a szájjával, hogy följöjjen és magas legyen a kenyér. Míg fűtött, addig a forró parázs előtt lángost sült a sok éhes szájnak. A lángost zsírral megkentük, összehajtogattuk és így ettük reggelire. Ilyenkor édesanyám kis cipót is sült még a gyerekeknek. A bevetés után egy kis szalmacsóvával is felcsapta anyánk a meleget a kenyerek előtt, közben újjával keresztet vetve áldást jelölt a kenyerekre. A friss kenyeret is mindig kereszt megjelöléssel vágta fel.

A kemencében aszalták télire az almát, szilvát, ami nagyon jó csemege volt a gyerekeknek. A kemencében sült a tők, pirult a tökmag. A módosabb házaknál szerdán mindig csak tésztaféléket főztek: túrós vagy lekváros derelyét, mákos tésztát vagy más tésztaféléseket. A bőjt miatt péntek is tészta napnak számított. A többi napon füstölt húsokat ettek, amiket szintén a kemencében *paszullyal* vagy

káposztával főztek meg. Főzelékeket régen nem készítettek. Vidékünkön népi eledelnek a krumplistarhonya meg a paprikáskrumpli számított. A tejből sem kávé készítették, inkább suhantott tésztalevest főztek belőle, ami sokkal laktatóbb volt. Télen a füstölt húsok járták, míg nyáron inkább szárnyasokkal táplálkoztak. Csemegének számított a sülttök, szentjánoskenyér és az aszaltszilva. A gyereket—még nem ülhettek asztalhoz—félre ültették zsákra, küszöbre vagy módosabb helyeken kis asztalhoz. A család egy táblól evett, csak a gyerekek volt külön cseréptálja, bögréje.

Viselet

Makó és Hódmezővásárhely közelsége nagyon befolyásolta a falu öltözködését. Talán ezért is nem alakult ki a községnek jellegzetes népviselete.

A múlt században a falusi férfiaknak öltözete fehér bő *gaty*a, *ingújj*, *pitykés lajbi* vagy zsinoros, elől ellenzős, fekete posztó *nadrág* volt. A legények nyáron gatyában és festő kötőben mentek a kalákába, de télen is hordták a fehér gatyát a suba alatt. Lábbelijük rövidszárú, ráncos csizma, hétköznapi pedig a bocskor, a fapapucs, a *klumpa* volt. Ünneplő ruhájuk fekete daku, zsinóros nadrág, csizma, fekete kalap.

A múlt századi ünneplő női viselet szövet, posztó vagy selyem *slafrok*, amin *kefeszínor* védte a szoknyát a poros, sáros földtől (olyan hosszú ruhában jártak, hogy az a földet söpörte). *Kacabájukat*, ruházatukat sok zsinórral, gyönggyel, bársonnyal díszítették. A templomba járó ruhát igen kikimélték, hétköznapra fel nem vették. Hétköznapi ruházatuk festő és karton volt. A könnyebb munkaruhákat keményítették és mángorolták. A lányok és asszonyok a pöndölyüket vászonból szőtték és varrták.

Szülém nyáron feleresztett fehér vászonrékljén karton alsó és felső szoknya volt. Fején *főkötő* (vagyis *kontykötő*), felette karton kendő. A fejkendőt a nagy melegben hátrakötötte. Az asszonyok ruhájukat kékfestő *melleskötővel* vagy *félkötővel* védték. Kabátjuk zsinóros posztó vagy bársony volt. A hidegben *nagykendőket* kötöttek, volt *posztókendő* és *bolyhos kendő*. Kabátot csak a templomba vették fel, télen *bekecs* vagy kendő volt rajtuk. Gyászkban vagy ünnepeken az asszonyok fekete *terno* kendőt kötöttek. A kalákában kikeményített *festőt*, *kartont* vagy *delint* viseltek az asszonyok és papucsban voltak.

Az 1910-es évektől mind díszesebbé vált a ruházkodás. Ekkor már halcsontos, beszűkített *kacabájok*, *pruszlikok* készültek. A derékbősége a lányoknak 50—60 cm, és jaj volt annak a lánynak, aki a templomban a tömjén füsttől elszédült és nem bírta a *mider* szorítását. Azt már a falu a szájára vette.

A jobb módúak kicicomázott ünneplője tele volt selyemmel, bársonnyal, csipkével és gyöngyökkel. Az uriasasszonyok és kisasszonyok napernyőt forgattak a fejük felett, és hosszú karkesztyűket hordtak, nyakukba pedig sok szép kalárist. Cipőjük *spanglis* és *magasszárú gombos* volt. Ruhájuk anyaga *krepedesin*, *bársony*, *grenadin* és *delin* selyemszövet, kabátjuk pedig *plüss*. A szegények ruházata: a *karton*, *parget* és *kékfestő*.

A lányok a hajukat leeresztve hordták és sütővassal *kornizták*. A sütővasat a lámpánál melegítették, sokszor el is csattantották a lámpaüveget a felizzott meleg vassal. A lányok az arcukat valami erős szerrel *mosdozták*, hogy tejfehér legyen, mert akkor az ilyen arc volt a vonzó. A marokszedők aratáskor bekötözték magukat, hogy le ne égjen az arcuk bőre, mert akkor nem tetszenek a férfiaknak. A lányok az arcukat *puderozták*, a szájukat piros krepp-papírral pirosították. A szemöldöküket és

szempillájukat szenesre égetett gyufaszál koromjával sötétítették. A nagylányok szalagot is kötöttek a hajukba és díszítéssel, csatokkal tűzték fel a kontyukat. Igen szépek voltak a falusi lányok a pettyes piros-kék karton ruháikban. A lány, mikor kútra ment, s a legénnyel találkára, kikeményített kötőbe és piros bársony papucsba öltözött. A szegényebbek meztláb és festőruhába mentek a kútra.

A kisebb gyerekek a nagyobbak kinőtt *ubonyába* jártak. A gyerekek a két világháború közötti időben egész nyáron félmeztelenül, fekete *klott* gatyában, a kisebbek hátul nyitott kezes-lábas *pöndölben* jártak.

Az 1930-as években mind jobban tért hódított a faluban is a városi divat. Ekkor már csak a népszínművekben szereplők vették fel a régi falusi öltözetet. A fölvonulásokon, iskolai ünnepélyeken a pártás, pruszlikos *magyar-ruhák* voltak divatban. Ezek fehér *grenadin*ből készültek, rajtuk több soros nemzetiszínű szalaggal. Gyöngyös, *flitteres* piros selyem *pruszlikot* vettek fel hozzá és *pártát*, amiről a nemzetiszínű szalag a földig ért. A 30-as években az ünneplő ruhák már teljesen városiassá váltak. A sonkauju meleg ruhákat felváltották a szellős, ujjatlan nyári ruhák, s divatba jöttek a könnyű *kötényes ruhák*. A ruhaanyagok is átalakultak és sok műselyem került ekkor a faluba. Most már szép lenge anyagokból készültek a fodrosbodros bál ruhák és *taft*ból a nagystélyi. A női szívekben teljesen a városból átvett divat uralkodott, s ruháik hossza féllábszárig érő volt. A jómódúak, kiknek telt rá, rózsaszín, kék és fehér bálruhákban táncoltak, s télen szövet, bársony és tükör posztó kabátokban jártak.

A komoly ruhák mind sötétek voltak: sötétkékek vagy feketék. Az időseknek az volt a szavajárása, hogy az ünneplőt nem szabad a hétköznapival *lébe vágni*. Ami vasárnapló volt, azt csak akkor lehetett hordani.

A 40-es években a háborús intézkedések nyomán Földeákon is bevezették a jegyrendszert és a boltban megjelentek a műrostos anyagok. Ruhát, cipőt csak jegyre lehetett vásárolni, eltűnt a bőr és elkezdődött a fa és parafa talpú cipők divatja. A műszálas ruhaanyagok olyan csípősek voltak, hogy szinte szűrték a bőrt.

A lányok leeresztett hajjal jártak, esküvő után kontyot kötöttek. A férjhezmenés igen korán, 17—18 éves korukban történt. Ekkor már terjedt a faluban a rövid haj és a *dauer* divatja. A lányok kezdték levágnatni hajukat és egymás után városi frizurát csináltattak. A maradi, hosszú hajú lányok megszólták a kibodorított frizurásokat. Az új hajviselet igen nagy tettnek számított, nagy dolog volt követni a városi divatot az addig szűziesen leeresztett szalagos hajviselet után. A divatot még sem lehetett megállítani. A bálak táncrendjébe is szokásba jött a *cselszton*, a *rumba*, a *keringő*, a csárdást csak a népszínművekben táncolták a fiatalok.

A férfiak ruházkodása is követte a városi divatot. A parasztleányok közül sokan még hűek maradtak a görbeszárú fényes csizmához és a csizmanadrághoz, de a haladóbbak mindinkább átvették a *pantalló* viseletet. Bátran követték az egészségesebb, szellősebb ruházkodást, mert a csizma és a meleg posztónadrág nyáron igen kényelmetlen öltözet volt. Az idősebbek megmaradtak a fehér ing, fekete ruha és kalapnál meg a kipödört *kackiás*, magyaros bajusznál. A szegény zsellérek, béresek és napszámosok öltözetét a kockás, tarka ing, *cájpg* nadrág, *csalé* kalap, később a *micisapka* jellemezte. Nyáron leginkább meztláb jártak vagy papucsot viseltek, télen pedig *suwickos bakancsban* jártak. Ők nem követhették a divatot, azt viselték, amit a gazdagok magukról levettek.

Állattartás

A török után újratelepült lakosság a halászat helyett már inkább földműveléssel és állattartással foglalkozott. A községben főleg búzát, kukoricát, árpát és zabot termesztettek. 1785-ben a falu ménésében 219 ló, a gulyában 210 szarvasmarha volt. Két évvel később a szarvasmarhák száma már 342, és feljegyeztek 154 sertést is. Az állattenyésztés hosszú ideig főfoglalkozása volt a földéakiaknak, mit bizonyít az is, hogy 1833-ban a községben 29 számadó juhász és 23 bojtár élt. 1845-ben a nagy árvízkor a faluban 670 ló, 915 szarvasmarha, 1117 juh, 339 sertés, 5 kecske és 2 szamár volt. Mivel az árvíz a község 800 holdas legelőjét elöntötte, állatállományuknak Hódmezővásárhelyen béreltek legelőt. Az árvíz után a falu mintegy 17 000 holdas határa megoszlott az új falu és ófalu között. A birtokviszonyokban az 1925-ös nagyatádi földreform hozott némi változást. 42 hadirokkant 78 holdat, 25 hadiözvegy 38 holdat, 97 földnélküli 93 holdat, 11 törpebirtokos 12 hold földet kapott. Ekkor házhelyet is osztottak, előbb 113-at, majd még 191-et. Az én családom is e földosztás után ment ki bérlőnek az urasági földre. A földet kaptak mind több tanyát építettek, hogy közelebb legyenek a földhöz. Persze a tanyán a jószágtartás is könnyebbé vált, csak kipányválták a jószágot a legelőre, s így alig került valamibe a takarmányozása.

A 20-as évek végén a falu határában 11 352 katasztrális hold szántó, 100 hold kert, 100 hold rét, 27 hold szőlő, 258 hold legelő és 56 hold erdő volt. Ezekben az években a páskomi és ugari földeken 18—20 keresztnyi búza termett. Kukorica 2 kocsiával lett egy kis holdon. A 30-as években a réti földeken már kiugró terméseredmények is születtek, 1 kisholdon megtermett 15—16 mázsa búza, 25—30 mázsa kukorica. Az öregek azt tartották a jó termés titkának, hogy *sűrű búza, ritka kukorica*. A kukoricát egy lépésre hagyták, hogy le ne fudadjon. A fattyazás a tikkasztó melegben rendkívül nehéz munka volt. Le kellett szedni a kukorica hajtásait, nagy öleken kihordani a föld végére a jószág etetésére.

A földhöz vagy bérlőhez jutott parasztnak igen nehéz volt földjének megmunkálása, mert az egy kis gebe lóval vagy tehénkéjével az egyes vagy kettes ekéjével nem tudta mélyen megforgatni a földet. A magágyat ősszel készítették el. A búzát kékkeszével mésszel csávázták, teknőkben, hordókban kavargatták a csávázó lében a magot. A régi öregek még a vállukra akasztott zsákból kézzel szórták a magot.

Korábban szinte egyeduralgó volt a szemtermelés a faluban, 1935-től már mind több szalastakarmányt is termesztettek. A jó takarmányozás kedvezően hatott az állatállományra. A község előljárósága az állomány javítására fajtisztá apállatokat, csődöröket és bikákat vásárolt. Ezeket a falu szélén lévő bikaházba telepítették. Nagy munkabírású lófajta volt a *noniusz, gidrán, lipicai*. A kevés tejet adó teheneket is fölvaltatták a svájci vörös-tarka fajtával. Ezek már 20 liter tejet is adtak naponta. A *mangalica* sertéseket szintén jobbakra cserélték vagy húsdisznókkal — vörösfekete-tarka nagytestű tarkákkal — keresztették. Ennek nyomán nőtt a szaporulat is, általánossá vált kocánként a 8—10 malac. A juhtenyésztésben a *merinói* fajta vált általánossá. Sok kecske, *szegény ember tehene*, is volt a faluban. Főleg fehér kecskék voltak, de néhány tarka is akadt. A libatenyésztés is fellendült, leginkább tömték őket, de a tollukat is értékesítették. A kis oláh libákat is nagyobb fajtára cserélték, melynek nagyobb volt a tollhozama. A kereskedők a kis oláh libákat kedvelték jobban, mert azok zsírosabbak voltak. Kacsát is sokat tartottak a faluban, a régi fekete-tarka fajtát pekingivel váltották fel. A tömött kacsákat is eladták. Az otthon tartott galambok közül ismert fajták voltak a *török*, a *csirke* és a *strasszer*. Baromfiak közül

a *parlagi magyar tyúkot* is nagyobb testű, nagyobb tojáshozamú fajtával váltották fel. Lassan kiveszett a szép tollú magyar kendermagos fajta. Míg a régi öregek az útszéleken tartották jószágait, addig a 30-as években már mind több korszerű istállót építettek az állatoknak. Az állattenyésztés mindinkább a kereskedelem kívánalmaihoz idomult.

A parasztember nagyon büszke volt a lovára. Szeretettel csutakolta, vasaltatta, posztóval fényesítette kefelte szőrét, hogy jobban ragyogjon, mint a szomszédjéé. Ha sár volt, felkötötte a farkát, hogy ne legyen koloncos a pocsoljától. A ló sörényét sokszor befonta, hogy szép hullámos legyen. A gazda csutakolás és munka közben is veregette lova nyakát, úgy becsülte, szerette, mint egy jó munkatársát. Amikor meg kellett tőle válnia — a háborúba elvitték lovait — éppúgy elsíratta, mint katona fiait. A vásárba, ha rászorította a szükség, fájó szívvel vitte eladni.

A kutyák hű társai voltak a falusi, tanyasi embernek. A házőrző komondorok teli ugatták a különben csendes falusi estéket. Nagyon sok házban, tanyában voltak korcs tacsók is, ezek a féregölő kutyák irtották a kártevő pockokat, görényeket. A juhászoknak a pulikutyák segítettek a nyáját összetartani. Okos kis gomb szemekkel állandóan figyelték az elkóborló birkákat, és amelyik szökni készült, a lábikrájánál elkapva visszahajtották a nyájba. Pillanatok alatt hatalmas körré tudták a nyáját alakítani.

Az udvarokban házinyúl-vermek is voltak. Később nagyon elterjedt a selyemhernyó-tenyésztés is. Sok szegény családnak hozott ez egy kis bevételt. Az utak széle eperfával volt beültetve, ennek a levelét szedték a hernyónak. Beterítették az egész házat, padlást levéllel. A kikelt lárvák a leveleken szépen meghíztak és begubóztak. Ez volt a selyemgubó.

Az uraságnál szép, nagyszarvú igavonó ökröket is tartottak, s ezeket vastag ostorral hajtották a kocsisok. A hatalmas ökrökre nagyokat vágva noszogatták őket: *Cselő, Csákó, hajsz*. Csak úgy zuhogott hátukon az ütés, de az ökrök csak nagy lustán *düzzögtek*, nem törődve a veréssel. Az uraságnak szép parádés lovai is voltak, melyeket sallangos szerszámba fogtak a hintók elé. A kocsisok csillogó pitykés mentében, zsinóros nadrágban, hosszú szalagos pörge kalapban ültek a bakon. A parádés kocsis mindig vágóban hajtott az úton, ő volt akkor az utak királya.

Néhány pár bivaly is volt még a faluban és egy szamár, amelyikre azért emlékszem, mert szinte hallom, ahogyan bögött az eső előtt.

Aratás

A földeket aratás után felugarolták, megtrágyázták s ebbe az előkészített földbe került bele a kenyérmag, a búza. A két világháború között a falusi gazdaságokban már megjelentek a 20 csöves búzavetőgépek, amit a gazdák kölcsönadtak egymásnak. Ezzel a géppel már jobb volt a vetés. Az urasági földeken ekkor már sokkal nagyobb gépekkel vetettek. A búzát október közepén, Gál napján volt szokás vetni. Tavassza a téli álobból felébredt vetéseket megboronálták, szinte kifésülték a téli kócoságból, így felfrissültek és megindult bokrosodásuk. Az így szépen kitisztított búza nőtt és bokrosodott, s használt neki az idő, hamarosan kalászba szökött.

Vidékünkön igen elterjedt fajták voltak a *bánkúti*, a *tiszavidéki*, az *árpádhalmi* és az *eszterházi* búzák. Régen a parasztnak azokat a búzafajtákat kedvelték, melyeknek nagy szalmája, *gazza* termett, mert szalmatermés kellett az állatoknak alomnak ebből sok trágyát készítettek és a kövér szalmaszál a kemencében is jó fűtőanyagként számított.

A búzát akkor kezdték aratni, amikor testszínűre beérett. A parasztnak már na pokig nézegették, dörzsölték a szemet vagy fogukkal harapták ketté, hogy *tesztás-*

a szöm. Egyesek azt tartották, ha zsongás, akkor megszorul a szem és begyullad a kereszt, de volt, aki úgy tartotta, hogy félérésben jó levágni, mert akkor lesz acélos a búza.

Péter-Pálkor megpendült a kasza a földeken. Az előkészületek már korábban megkezdődtek, és megfontolták, mikor és hogyan kezdjenek munkához. Az udvarokat hajnalban felverte a kaszakalapálás hangja. Előszedték a sarlókat, favillákat, gereblyéket, a tokmányt, a kaszakövet és az üllőt. A takaróhoz jó faanyagot kerestek, ami hajlik s madzagokat, ékeket szedtek elő a színekből s mindent, ami szükséges még. Előkészítették a csörgős, szopós, *aratási korsót* is, ami hűvösen tartotta a vizet. Az aratás előtti napokon már megkezdődött a kötélcsinálás. Kinézték, hol van jó minőségű *gaz*, magasra nőtt búza. a kötél részére, és ott egy körnek nekiállva nyűtték a kötélnék valót, hogy legyen előzottságuk az aratáshoz.

Mészáros István bácsi mesélte, hogy a század elején az aratáshoz még nem kellett kötél, mert akkor még rendre vágták a búzát: A rendre vágott búzát favillával *csirkézték* össze, három *emelés* volt egy *csirke* és három csirkét tettek egy boglyába.

Aratás előtt apám keresztbe-kasul összejárta a búzavetést, hogy megnézze, hol kezdje meg családjával az aratást. Jó anyám már nem aratott, neki az élelmezésünk adta meg a munkát. Az aratásra mindig sok tarhonyát csinált, ez volt a reggelink. Míg anyám készítette az ennivalót, apám a kaszát rongyba takarta s a gereblyével, a favillával, a sarlókkal együtt mindent a kocsira pakolt. Nekünk szalmából csinált ülést, amire a gunyánkat terítette, hogy ne szúrjon. Apám már három órakor riadót fúj, s szinte eszméletlen álmosággal rakott fel bennünket a kocsira. A fölkelő napot, mint égő vörös tányért, bámultam nagy álmosan. Kint a földön álmosan kászálódunk le a kocsiról. Mindent lepakoltunk, a lovakat kifogták, és apám elment kinézni a területet, ami jó a kötélcináláshoz. Az volt a jó, ahol könnyen szakadt fel a gaz és nem volt kócos a búza. Minket, a nagyobbak már mindenre befogtak, irányítottak és tanítottak a kötélgártás tudományára. A kötelet harmaton volt jó csinálni, mert akkor még nem tört a gaz. Mindenki *főnyűtt* maga körül egy nagy kört. 36 kötél volt egy kévében és én mint gyerek 5—6 kévét is el tudtam készíteni egy hajnalon. Gyorsan meg tanultam a kötélcinálás fortélyát. Megfogtunk egy marékra való búzát, azt ügyesen felrántottuk, és a térdünkön kiverjük belőle a földet, azután kétféle vettük és megkötöttük csomóra jól meghúzva. Én a csomósát tanultam meg, de volt, aki gólyanyakú kötelet készített, ez nehezebb művelet volt, mert külön egy pár szállal el kellett kötni a nyakát. A kötélnék nem volt szabad se vastagnak, se vékonyknak lenni, mert akkor könnyen elszakadt. Mikorra már jó sok kötelet csináltunk, akkorra felszáradt a harmat is. Összeszámoltuk a köteleket, bekötöttük egy kupacba pakolva, s ezt letakargattuk kévékkel, hogy ki ne száradjon. Ezután megöblítettük a kezünket (a vizet nem volt szabad prédálni, hisz messzi volt a kút), s megfrüstyösköltünk. Szalonnát, töpörtöt ettünk, utána tejet ittunk és volt még meggy vagy kovászos uborka, hogy ne kívánjuk úgy a vizet. Amikor elpakoltuk az ennivalót a *köröszti tüvibe*, a gunyánkkal jól letakartuk, akkor apám felsóhajtott: *Uram Jézus, segíts!* A többi kaszás is megemelte erre a kalapját, aztán belevágtak a rendbe. Megkezdődött az aratás. Ilyenkor még nem győzték a kaszát igazítani, vagy nagyra vagy kicsire volt állítva. Apám mindig igazgatta a kalapáccsal, megfente, hogy ne tövestől szedje ki a búzát, hanem vigye, mint a vizet. A többiek is ezt csinálták. Apám állandóan taníttatta a fiait, hogyan kászáljanak, ne vágjanak nagy kotut, szépen rakják ki a gazt. Csak úgy szálltak a vezényszavak: *Igazítsd a takarói! Ne fogd azt a kaszát erősen! Könnyedén ereszd el! A farod kifelé vesd!* A marokszedőknek síma kévét kellett szedni, a kaparékot nem lehetett elhagyni. Nekünk is oda-oda szólt: *Né nyújjon az a kéve, verd össze! Úgy álljanak azok a kévék, mint a szárma!*

A kötélnéknek is szállt az utasítás: *Né hajítsd előre a kötelet, oda tödd lé, ahun létörszi a félajat a marokszedő!* A mi arató csapatunk hatos banda volt: két *kaszás*, két *marokszedő*, egy *kötélhányó*, egy *kötő*. A kötőt váltottuk, mert nagyon sokat kellett hajlongnia. Az volt a jó, ha a búza talponálló volt, mert ha ledőlt és kócos volt, akkor kéve kévét ért, és nagyon megpróbálta az aratókat. A kaszások nem is tudták, hogy álljanak ilyenkor hozzá, *kaszahögyölni köllött*. Nehéz is volt az ilyen gazban aratni. Az ügyes marokszedő mindig ott volt a kaszás nyomában. Így szaladt bele a kaszapenge az én lábamba is.

Aratáskor olyan kegyetlenül tudott sütni a nap, hogyha egy kis *jákob-felhő* ment a napra, a kaszások kiabálták: *Szőget rá, hogy mög né szökjön!* Ilyenkor volt egy kis enyhülés, mert nem pörkölt úgy a nap. Jóleső érzés volt az aratóknak még az is, ha egy kis szél lengedezett. Mikor cigaretta szünet volt, mi lányok is leültünk pihenni a kévére. Ilyenkor én olyan kimerült álomba estem, hogy apám hangját egy mély kút fenekéről hallottam, s csak lassan ébredtem fel hangjára: *Munkára, elég volt a lustállkodásból!* Folyt tovább az aratás. Kihevült testünk izzadsága összekeveredett az érett búza illatával. A férfiak ingben, gatyában, fejükön zsebkendővel, mi nők hátrakötött baboskendőben égtünk pirosrá a napon.

Az ugari földekre gyalog mentünk aratni. A kaszások, apám legelől, vitték nálunk a kaszát, a kötő a villát, mi lányok a gunyákat, a sarlót és a korsót. Mikor kiértünk a réti földekre, ott sokszor akkora volt a gaz, hogy abból a 185 cm magas édesapám is alig látszott ki. A gabona itt is megdőlt és kegyetlen nehéz volt az aratása. Mikor ebédre jó anyám megfőzte a csirkés-tarhonyát vagy a tyúklevest, én inkább ledőltem ebéd helyett, nem ettem, úgy ki voltam merülve. Anyám nagyon együttértelt az aratókkal, s mindent elkövetett, hogy könnyítse munkánkat. Az asztal környékét mindig felocsolta, így egy kis hűvössel várta az aratókat. Az asztalt tízen ültük körül, mert apámnak az aratáshoz segítő munkásokat is kellett fogadnia. A munkásoknak megadta komencióba a 120 kg búzát és a jó kosztot. Anyám mindig kitalált valami jó ebédet az aratóknak, pedig szokás szerint a kosztot a munkások maguk állították volna elő. De ő főzött nekik jó bezöldségelt, tejfölös, tojásos krumplilevest, hogy ne fáradjanak a főzéssel. A marokszedők aratás végén kendőt, papucsot is kaptak, sőt malacot is sütöttek nekik a kemencében. Még a szomszéd urasági földről is bejártak az aratók, mert hallották híret anyám jó szívének. Ő, aki csak hozzáfordult, mindenkinek adott behűtött aludtetejet, tejet, gyümölcsöt. Aratásnál a kaszás a nagy kacscot használta és a kasza nyelét fogta. A jó kaszás a rendet szépen, símára kirakta. Minden kaszás a maga nyomorúságánál ismerte meg a kasza járását és beállítását, hogy rövidre van-e vagy nagyra. Az idős emberek nagy szeretettel adták át tapasztalataikat a fiatalabbaknak a kászálás tudományáról és fortélyairól. Ha a kaszás nem jól tudta kikalapálni kaszáját, akkor egész napcsakkáromkodott. Az idősek úgy tanították, *a hónod alól né essön ki a tojás, úgy fogd azt a kaszanyelet, akkor vágsz szélös rëndöt.* A kaszások három-négy lépésre követték egymást és volt, amikor kivágták a lustábbat a rendből.

A parasztember, ha kaszát vásárolt, arra figyelte, hogy milyen számok vannak a kasza nyakába benyomva: 80—85 vagy 90. A kisebb embereknek a 85-ös volt a jó. A vékonyabb pengét jobb volt kalapálni. Délben, míg a marokszedők főztek, a kaszások zsákra ülve kalapáltak. A nagy gaz kivette a kasza élet, kalapáláskor úgy ültek és forogtak, ahogy a kasza kívánta. Vásárláskor a kaszát köhöz, vashoz csapultak és forogtak, ahogy a kasza kívánta. Vásárláskor a kaszát köhöz, vashoz csapultak és forogtak, ahogy a kasza kívánta. Milyen a kasza minősége. Legjobbnek a *tót kaszát* tartották, de az a mondás is járta: *A kasza mind jó, csak fogd mög jól.* Megyesi Dezsőné szerint az élénk pengésű 80-as mágneses kasza volt a jó, az, amelyik a szöget is felvette. Kaszanyélnek a legmegfelelőbb a koronafa, a kőrifsa, takarónak

pedig az eperfa. Kicsi embernek kicsire kellett venni a kaszát, nagy erős embernek nagyra.

A kaszkalapáláshoz *üllő* és *kalapács* kellett. A *tokmányt* a tehenek, az ökrök szarvaiból készítették. A leesett vagy letört szarvat kifőzték, két lyukat fúrtak bele, ebbe madzagot fűztek és kész volt a tokmány. Később már bádogból készültet vettek, és a derékra kötött kötőhöz vagy madzaghoz erősítették. A *sarló* szintén vas pengéjű fanyéllal és a *gaz* összehúzását szolgálta. *Favillát, gereblyét* a városokban az *oláhoktól* vették. A villával szedték össze a kaparékot, a gereblyével fésülték föl tisztára a tarlót. Az idősebbek *fakukával* szedték a markot.

Aratáskor az aratók virágot fontak a kalapjuk mellé, és sok szép más formákat is a szobák díszítésére. Erre olyankor volt idő, mikor beesősödött és *medvét* fogtak, hiszen különben megszakadásig, látástól vakulásig kellett dolgozniok.

Az asszonyok nemigen arattak, mindig fogadtak fel leányokat marokszedőnek. Ők inkább otthonmaradtak a gyerekekre vizgyáni és ebédet főzni. Gyakran a marokszedők is kint főzték a tarhonyát a szérűn. Az ételhordó asszonyok délben a faluból a garabolyokkal megindultak porcsintos, kitaposott csapásokon, ami úgy húzódtott a földek között, mint egy nagy, lusta, tekergő kígyó. A garabolyokban, szakajtó alatt gőzölgött az ebéd. A részesek már nagyon lesték a delet, ami kettévágta a napot. Várták, mikor jönnek az ételhozók, akik hozták a tyúklevest, a fánkot, a cibörét. Ilyenkor hívóست keresve a fa alá ültek vagy a kukorica árnyékába húzódtak, s ették meg az ebédet.

Ebéd után az asszonyok hazaindultak, az aratók pedig egy kicsit aludtak. Volt úgy is, hogy az ételhozókat befogták *körösztolni*, mert szorított az idő, jött a borulás. Ebéd után sokszor még szomjasabbak lettek, nagyon kívánták a vizet. Ekkor mondták egymásnak: né igrál annyit, mert béka nő a hasadban. A 94 éves Pacskó István bácsinak tíz évig is elég volt egy kasza, úgy vigyázott rá. Nagyon megismerte, megszokta a járását. Jól ment az aratás, ezért a magáé mellé még fölfogott hat holdat és azt Ilona lányával 8—9 nap alatt learatták, rendbe tették.

Még én is emlékszem Pista bácsira, mikor fehér bő gatyájában, kékfestő kötőjében, nagy bajuszával, fekete kalapban akkurátusan vágta a búzát. A lánya is nagyon dícsérte, hogy édesapja nagyon szépen kirakta a búzát. Apró, rövid kotura vágta a tarlót, öröm volt nézni a munkáját. Pista bácsi rokkant ember volt, s a lányának kellett gereblyézni is, ő hánnya el a kötelet is magának, s így aratgattak kettesben. A csobolyót leásták a földbe, hogy ne melegegjen fel a víz, és míg az apja délben kalapált, Ilonka megfőzte a tarhonyát.

Sok éven át egy gazdánál arattak, aki mindig vitt nekik házi főzésű gyümölcspálinkát. Naponta 10—11 lánc búzát (1000—1100□-öl) vágta le, amiből 14—18 kereszt lett. Amikor kész lettek a takarással, a gazdasszony jó búcsúebédet főzött, túróslepényt is süttött, ez olyan volt, mint egy lakodalom.

Húsz évig ennél a gazdánál aratott, 2 q búzáért vágta a gabonának holdját. Az első háborúra úgy emlékszik Pista bácsi, hogy akkor be kellett rukkolni, és a nőkre maradt az aratás meg a cséplés. Ezért danolták akkoriban ezt a nótát:

Búza, búza, búza, de szép tábla búza,
Aratásra érik annak a kalásza,
Ki fogja azt léaratni,
Ha már nekünk el köll műnni,
Sej-haj az ellenség felé.

Az aratásban akkor tudtunk megpihenni, ha eltört egy kasza vagy elszakadt a takaró. A vízhiányban kiszáradt a szánk, mert a víz hamar megmelegedett és ihatat-

lan volt. A szalonnából is csöpögött a zsír, úgy megolvadt. Mi marokszedők sarlóval húztuk össze a levágott búzát, s a kötő jött lihegve utánunk. Amelyik marokszedő jó szívú volt, az föladta a kötőnek a kötél végét. A kötőnek sokszor sietnie kellett, s mikor kéve-kévet ért, igen sok volt a munkája, ilyenkor visszajövet a kaszások is segítettek a kötőnek. Ha közeledett a vihar, a marokszedőknek kellett összehordani a kévét és elkezdődött a *keresztelés*. A keresztel sorába két felől kellett összehordani a kévéket úgy, hogy a keresztor elférjen és egyenes legyen, mint a nyíl. Ha messzebb raktuk a kévéket, a keresztelők már morogtak, hogy: *kéznél legyen a kéve sor*. Úgy kellett kiszámítani, hogy a kereszt csoportnak elég legyen a kéve, ha hiányzott egy is, volt morgás. Különösen, ha jött a borulás, és már szemelt az eső, volt nagy kapkodás összevetni a széthagyott kévesorokat. Amikor kész lett az első kereszt, az aratók akkor is megemelték kalapjukat. A nagyobb kévéket tették a *papnak*, amivel le is kötötték a keresztet. Ha a vihar mégis felforgatta, akkor meg kellett szárítgatni a kévéket és újra keresztelni. A levágott tarlót legereblyéztük, és a kaparékot összeszedtük villával, bekötöttük, a kaparék kévét is a kereszt tövébe tettük. Ebből vetettek föl a kocsira hazavinni a csirkének. A kaparék összeszedése főleg hajnalban volt, mikor még puha volt a gaz. A tiszta tarlón hosszú sorban nyúltak el a keresztelők. Ha dőlt volt a búza, akkor nem volt megszakítása a keresztornak sem, ha talponálló volt, akkor megszakítással feküdtek a keresztelők. 6—8 kereszt volt egy csoportban, egy holdon pedig 18—20, egy keresztben 18 kéve.

Aratáskor megizzadva belepett bennünket a por, nagyon morcosak voltunk, a szánk kicserepedett a szomjúságtól és úgy lestük a vízfordót a friss vízzel, mint a Messiást. Mikor learattunk, és vége lett a nagy munkának, mindenki felsóhajtott: *Hála istennek, ezt is megértük*. A jó kaszásnak nagy volt a tekintélye, és sok házasság is létrejött az aratás után. Az aratópárok megismerkedtek, annak a legénynek volt jó híre a lányok között, aki szépen kirakta nekik a rendet.

Aratás után a tarlót ellepték a kalászszedő asszonyok, kik derekukra kötött zsákba vagy tarisznyába szedték a szétmaradt és letört kalászszedőket. A keresztelők nem volt szabad nyúlaniok, mert ha azt a csósz meglátta, megbüntette, a gazda pedig elzavarta őket. Volt, aki szép eredményt ért el a kalász-szedésben, otthon sulyokkal, mángorlóval kicsépelte és vagy a jószágot etette vele vagy eladta a piacon. Festői látvány volt, mikor a kalászszedők hajlongtak a búzatarlón, és szedték össze a kalászszedőket. Mindnyájan szegény és idős asszonyok voltak, nem volt már erejük aratni.

A mai öregek emlegetik, hogy mennyit kellett szenvedniök az *urasági földeken*. A 86 éves Bálint István szerint: „A részesök az uraságnál tizenharmadából vállalták az aratást. A bandagazda az intézővel egyezett meg, általában a munkásokat szolgálta, de az uraságot is tisztelnie kellett.”

Csányi István bácsi 22 éven át volt bandagazda egy 120 holdas gazdánál. Ő szedte neki a napszámosokat és részeseket. Aratásra, cséplésre hiteles szerződéseket kötöttek a községhez. Pista bácsi bandájával hatvan katasztrális holdat aratott le. Bandája négy kaszából, 4 marokszedőből, 2 kötőből, 2 kötélhánnyából állt, akik felváltva dolgoztak. 70 kg búzáért arattak, és komencióba kaptak még szalonnát. 7—8 napig tartott az aratás, addig kinn főzték a tarhonyát és tőporlyút is süttöttek vaslábakon.

Horváth Antalné mesélte, hogy neki is már 14 éves korában el kellett szegődnie az urasághoz markot verni, hogy megkeressék télire a kenyérüket, mert akkor a szülők nem tartottak naplopót, mindenkinek meg kellett keresnie kenyérét. A 6—8 hétig tartó aratásra két mázsa búza, fél mázsa árpa, egy kendő vagy papucs volt a bérük. Ebédet a kaszás felesége vitt nekik, ők csak reggel főztek tarhonyát.

A bandagazda a piacon toborozta a bandát, s itt fogadta fel a lányokat is ma-

rokszedőnek. Az urasági földekről este nem jártak haza, hanem az ököristállóban aludtak, épp hogy elszenderültek, már virradt, a bandagazda költötte őket.

Az uraságnál komencióban szalonnát és sót is kaptak. A bandákban mindig ment a bolondozás a lányok és legények között. A faluból nem ment el senki vidékre aratni, mert itt is meg lehetett találni a megélhetést.

Tóth József urasági részesként aratott a Návay birtokon. Annak a részesnek, aki nem aludt kinn, háromkor kellett elindulnia a faluból és este 9-ig kinn dolgozott a földön. Egy ilyen urasági nagy banda mintegy 150 személyből állt, amiből kitelt 72 aratópár. A párok hatos-hatos aratócsapatokra voltak elosztva, az aratásban a banda fogta egymást. Versenyeztek a munkában, ki az ügyesebb, jobb kaszás közülük.

A területet felosztották, *kicsóválták, kinyilazták*, így sorsolták ki maguk között. A részes aratók úgy mentek ajánlkozni a bandagazdához, hogy fogadja fel őket, még arra is képesek voltak, hogy megkapálják a bandagazda kukoricáját.

A bandagazda több juttatást is kapott az uraságtól, de ezt igyekezett eltitkolni a többi munkás elől. Az ő bandagazdájuk az urasághoz húzott, bár félt a munkások haragjától.

A summások aratóbére tizenharmad-tizenketted rész volt, és a biztosíték 80 kg búza. Általában inkább a 80 kg-ot választották, s ehhez jött még a komenció, a béren fölüli juttatás: a szalonna, a pálinka és a só. A részesaratók aratáskor, cséplésor keresték meg az egész évi kenyérnek valót. Amikor az aratók kimentek az urasághoz részesnek, a katonaládájukba vitték ki holmijukat. Az egy hétre való kenyeret a zsákba pakolták, amit az ököristállóban felakasztottak a szelemenre, hogy a pocok meg ne rágja. A tarisznyában volt a tészta, tarhonya, só, paprika.

Az ököristállóban szalmán aludtak, a nagyvályúban mosakodtak. A marokszedők vasfábakon főzték a tarhonyát és sütötték ki a rossz kandisznó szalonnát, amit a komencióban mértek, s ami sokszor éretlen és romlott volt.

Ruházatuk elnyűtt, rojtos cágj nadrág és foltos ing volt. Lábukon bocskor vagy bakancs volt, de legtöbbjük mezítláb aratott. A lányok festőruhában, hátrakötött kartonkendőben arattak. A hatos bandák mind külön kupacban ettek, egy bögréből ittak. A részelés a munka befejezése után volt, de akinek szüksége volt előlegre, az kapott.

Volt, hogy tizenegy hétig is eltartott az aratás-cséplés. Ezalatt általában 12 mázsa búzát kerestek, ebből fogadott a kaszás marokszedőt 2 mázsa búzáért és 1 pár piros papucsért. A marokszedő is a kaszástól kapta az ételt.

A távolabbi földekre urasági szekerekkel vitték őket, amin vendégoldal volt. A kocsiderékba pakolták a kaszákat, sarlókat és villákat. Gereblyét nem vittek, mert az urasági földön lóval gereblyéztek. Tizennégyen ültek egy kocsin, s miközben vitte a kocsi a sok nincstelen aratót, messze szállt szomorú énekük.

Torma György bácsi meséli, hogy az uraságnál úgy szervezték a bandát, hogy két cséplőgépalj kilegyen, mert ott már cséplőgéppel csépeltek. Egy cséplőgéphez 24 munkás kellett. Az intéző és a bandagazda, úgy szervezte a munkát, hogy 7–8 óráig, még fölszáradt a gaz, kötelet csináltak és megreggeliztek. Ekkor fogtak az aratáshoz. Tizenegy órakor *körösztoltek*, azután ebédeltek, majd szunyókáltak 1 és 1/2 2-ig, ismét arata 4—5 óráig, majd újra *körösztoltek*. A kaparékot hajnalban szedték össze. Egy-egy *röndláb* levágása után mindig volt egy pipa-huja, és friss vízért menés.

Nyomtatás, cséplés

A nyomtatásos aratásról mondta Csányi István, akkor a cigány is úgy tett, *a kaszálás az csak csapkodás, az apró boglya a kapkodás*. Emlékezete szerint a vásárhelyi határban egészen a 20-as évekig szokásban volt a nyomtatás, és rendre vágták a búzát. Egy napon 15—20 köből búzát nyomtattak ki.

Mikor learattak, akkor a tanya vagy a falu mellett elkészítették a szérűt. A falu mellett megszokott helye volt a szérűskertnek. Egy 25 méter átmérőjű területet lelocsoltak vízzel és jólényesre furkózták. A szép, tiszta, lesöpört szérűre bealjazták a gabonát. A búzát bolondkocsival vontatták a szérűre. Ez a vontató két kerekű volt, amit a kocsi után kötöttek, de előbb a boglya alá dugtak két hosszú rudat, ami föl-emelte a boglyát a vontatóra. A bevontatott gabonát beágyazták és lovakkal megtapostatták. Ezek a lovak patkó nélkül, *mezítláb* voltak, s a gazda így hajtotta őket: *Haj szérűben, haj, haj, haj!* Amikor aztán jól megtaposták a gabonát, akkor favillával megforgatták az ágyast és újra járatták. Azután a szalmát, kirázva belőle a magot, leszedték és félrerakták, a búzát pedig a szérű közepére lapátolták. Még kocsival is megjáratták, hogy a magról lejjön a toklász. Ezután újra középre dúrták a szemet, és falapátokkal szélnek állva megkezdték szelelni. A magot mindig szél felé forgatták és bizony sokat fohászokdakt ilyenkor: *Szelet, Uram, szelet!* Majd hosszú nyirfasesprűvel fölőzték le a szemetet a búzáról, leszedték a java búzát az ocsúról. A kitisztított búzát favékával kenderzsákba szedték. Egy véka olyan 25 kg-ot tett ki, és 4 véka volt egy köből. A nyomtatás nagyon sok időt vett igénybe, és ha jött az eső, akkor a búzát gyorsan leponyválták, nehogy *medvét* fogjanak. Ha jó volt az idő, két-három ágyazást kinyomtattak egy nap. A száraz, szeles időben jól haladt a munka, könnyen ki tudták takarítani a termést. A jobb módúak később már *kalmár rostát* vettek s ezzel könnyebb volt a szelelés. A rostát másoknak is odaadták kölcsönbe. A tiszta búzát az udvarban lévő *kasba* hordták be, ami szánkótalpon vagy cölöpökön állt, fűzfából volt fonva és sárral volt betapasztva. A régi öregek ebben tárolták gabonájukat. Egy kis ajtó volt rajta, vékával meregették ki belőle a búzát, mikor vitték örletni. A búzát csak kenyér készítéshez használták, véteknak tartották volna a jószágnak adni, csak karácsonykor vetettek belőle a tyúkoknak pár szemet.

A cséplőgépek megjelenésével megszűnt a nyomtatás, és újabb aratási szokások jöttek.

Mikor befejeződött az aratás, megszámlálták a kereszteket, és megkezdődött a hordás. A szérűbe összehordott kereszteket *asztagba* rakták. A tanyasiak a tanyájuknál csináltak szérűt, a falusiak a falu alatt. A kereszteket úgy pakolták le, hogy a cséplőgép közéjük tudjon állni. Nagy büszkeség volt, aki szépen be tudta tetejezni az asztagját, mely úgy nézett ki, mintha meg lett volna fészülve, és nem is ázott be.

A faluban a 20-as évek vége felé tíz cséplőgép volt. Leghíresebb közülük a Perger-féle gőzgép volt. Nagyokat pöfögött és füstölt a kéménye, amikor huzatott ki a szérűre. A banda, a cséplőmunkások csapata, fent ült a gépen. Voltak traktorral hajtott cséplőgépek is. A régi cséplésekről Csányi István bácsi mesélt nekem. A cséplőgép tulajdonos szegény földnélküli szellelekből vagy kis parasztokból toborozta a bandáját. Voltak összeszokott bandák is, akik mindig ugyanahhoz a géphez álltak el. A bandáknak megvolt az elismert bandagazdája, aki összetoborozta, összetartotta a gépaljat. Egy gépalj 21 emberből állt. Volt 2 *etető*, 4 *asztagos*, 2 *kévevágó* (gyerekek), 4 *törekhordó*, 4 *rudashordó*, 2 *mázsás*, 2 *kazalos* és 1 *törekraó*. A kévevágó gyerekek fél bért kaptak, ők a dobon állva, kivágva adták a kévét az etetőnek. Az etető mindig a bandagazda volt, aki sokszor elfáradt, hiszen szépen szétszelelve kellett eresztetni a búzát a gép gyomrába, mert ha nem így tette, nagyokat *bőffent* a dob, ezt pedig a

cséplőgép tulajdonosok nem szerették. 10 zsáknál váltották egymást a munkások s pihenő idő alatt elszívtak egy-egy cigarettát. Naponta átlag 160 q búzát csépeltek el. A legnehezebb volt a polyvályuknál álló munkásnak, ő annyi port nyelt, hogy még a szájában is vályog volt, bár a szája be volt kötve és szemüveg is volt rajta. A cséplést hajnalban kezdték, s este 8-ig zúgtak a gépek. Csépléskor gyakran keletkeztek tüzek is, amikor az asztagok a gépekkel együtt leégtek.

A géptulajdonos egyedül annyit keresett, mint a munkásai összesen. A cséplőmunkások általában 20 q búzát kerestek egy nyáron. Nehéz kereset volt ez, mert amikor jobban jött a szem, bizony nagyon kellett ugrálni. A rudashordók alig győzték vinni a szalmát, és a sok járástól a járódeszka úgy kifényesedett, hogy olyan volt, mint a tükör és úgy csúszott, mint a jég. Le is csúsztak sokszor, s erre volt nagy viháncolás a fiatalok között. Az idősebbek inkább annak örültek, ha a deszka megázott, és nem csúszott annyira, ám a fiatalok még ekkor is a bolondozást kereste. Volt olyan is, mikor az etető beleesett a cséplőgépdobba s meg is halt vagy szerencsésebb esetben csak a karját szakította le a gép. Nagyon vigyázni kellett, hogy az etető napon az ember a dob szélén állva bele ne szédüljön a gépbe. Az etetőnek az egyenletes táplálás mellett arra is kellett figyelni, hogy a gyerek jól adja a kezébe a kévét. Az idősebbek a kazlakat rakták szépen, akkurátusan. A takarosán összerakott kazalért a gazdától jutalmul pálinkát és pipadohányt kaptak. Cséplés után, mikor elment a cséplőgép, a polyvakazlakat mindig be kellett dugdosni szalmacsóvával, hogy szét ne rugdossák a tyúkok. A faluszéli sérűkről a kazlakat, a polyvát és a szalmát hazahordták az udvarokba. A szalmával fűtöttek és aljaztak a jószág alá. A polyvát répával összeszecskázva felettették a jószággal. A tanyák mellett a kazlakat szépen betejezték, hogy be ne ázzon és lekötötték, hogy föl ne fordítsa a vihar.

Nálunk is nagy eseménynek számított a cséplés. Ahogy jöttek le a kévék a cséplőgépről, apám nézte, számolgatta, hogy fizet az idei termés. A mázsás nem győzte fel- és lekapcsolni a zsákokat és megnyugtatta apámat: *Jól jön a szem lefelé.* Sokszor 15—16 q-t is adott a zsíros réti föld. Szokás szerint csak a mázsás és az etető étkeztek bent a gazdánál. Anyám mégis az egész gépaljnak főzött. Cséplés után a búza bekerült a magtárba. Az aratás és cséplés után rövid pihenő következett, majd megkezdődtek a nagy őszi betakarítási munkák.

Azt, hogy régen milyen nehéz volt az aratás, csak az tudja, aki csinálta. Szüleink, hogy buzdítsanak a munkára, de sokszor mondták: *Véres verejtékkel köll mögkeresni kenyerünket, ha parasztnak születünk.* Ez így is volt, mert egész aratási idő alatt csorgott a vérünk: a tarló, a kotu, a liciumtüske kivérezte bőrünket. Talán ezért is kellett megcsókolni az elejtett kenyeret, mert annyit kellett szenvedni érte.

A felejthetetlen aratások, a kaszások suhintásai, a marokszedők hajlongásai ma már mind elmúltak, csak a régi öregek emlékeiben élnek még, kik ezeket a nehéz munkákat mind végig csinálták. Az öregek pedig lassan kihalnak, magukkal viszik emlékeiket.

A naptári év szokásai

Az itt csokorba szedett szokásokat mind jó anyámtól, Bálint Erzsébettől hallottam. Anyám mindig tisztelettel emlegette a régi öregek szokásait.

A falu hosszú századokon át élte saját belső világát a maga megszokott törvényei szerint. Felsorolni is nehéz, mennyi szokás kísérte lakói életét újévtől szilveszterig. Minden ünnepnek megvoltak a sajátos hagyományai, melyeket az öregek mindig szigorúan megtartattak a fiatalokkal.

Karácsonyi népszokások

A falu népe a karácsonyt az advent ájtatos előkészítő hangulatában várta. Karácsony böjttjén korpa ciberével *bűtöltek* és még föl nem jött a csillag, meg nem szegték volna a böjtot. A karácsonyi kocsonyát csak az éjféli mise után lehetett megenni.

Karácsony böjttjén a szokásos étrend bableves és mákos tészta volt. Étkezés előtt az egészség megőrzésére fokhagymát, befőttet és mézben mártogatott diót ettek. A kútba piros almát dobtak, amit újévkor vettek ki a lányok, hogy ilyen piros pozsgás legyen az arcuk. A jószágoknak kukoricát tettek az asztal alá kosárban, és szénakévéit is kötöttek, amit csak az ünnepek után adtak oda, így az állatok is megáldott szentestei ételmelet ettek, s remélték, hogy ezek megvédik őket a betegségektől.

Karácsonykor sütöttek túróslepényt is a gyerekeknek, kiknek még kis agyag bárányt is készítettek. A karácsonyfára papírfüzéretet és arany színűre festett diókat akasztottak. Szenteste mindenki elment az éjféli misére, azt tartották, hogy a luca székére ülve meg lehetett látni a falu boszorkányait. Egy lány, ha mákos csíkot szórt szenteltvízbe, meglátta a jövendőbelijét, mikor jött ki az éjféli miséről. A régi öregek mesélték azt is, hogy ők még látták, mikor a nagyszarvú boszorkányok vonultak az éjféli misére.

Karácsonykor volt szokás a *szentcsalád-járás*. Az előimádkozó asszonyok énekelve mentek házról-házra s ezt kántálták:

Szállást keres a szentcsalád,
De senki sincs ki helyet ad,
Legalább ti jó emberek,
Fogadjátok a kisdedet,
Házatokra boldogság száll,
Ha betér az égi király.

Az előimádkozó öregasszonyok után, amint azok egy verssort elénekelték, kezdte rá a többi asszony.

Karácsonykor megindult a *betlehem-járás*. A gyerekeknek jelentett nagy örömet, mikor a fehér ruhás angyal beköszöntött a házba: *Szabad-é betlehemözni?* Ekkor kiszóltak a házból: *Gyertek csak, gyertek!* S kint felhangzott az ének:

Csorda pásztorok, midőn Betlehemben
Csordát őriztek éjjel a mezőben,
Isten angyali jövének melléjük,
Nagy félelemmel telik meg ő szívük.
Örömet mondok nektek, ne féljetek,
Mert ma született a ti üdvösségetek.
Menjete el csak gyorsan a városba,
Ott találjátok Jézust a jászolban.

Az éneklés alatt a házbeli gyerekek leugráltak a padkáról és bekukucskáltak a betlehembe. Ekkor jöttek láncos botokkal a pásztorok és a földet döngetve énekeltek:

Pásztorok, keljünk fel,
Hamar induljunk el
Betlehem városába,
Rongyos istállóba;
Siessünk, ne késünk,
Hogy még ezen éjjel odaérhessünk.

A betlehemezők subákba, báránybőr süvegekbe voltak öltözve, az angyalok pedig fehér ruhába. A betlehem gyertyával ki volt világítva, s azt hordták házról-házra, hogy köszöntsék a karácsonyt, és egy kis pénzt is keressenek. Amikor benyitottak a házba, ezt énekelték:

Nyissátok meg ajtótokat hív keresztények,
Jönnék ide Betlehemből hív jövevények.
Áldás szálljon rátok, fogadjátok áldástok,
Mert ma néktek megszületett szent Messiásotok.

Bent a házban a pásztorok ezt énekelték:

Nincs a Jézusnak bundája,
Sem sarkantyús csizmája;
Miből lenne bundája,
Hisz elveszett báránykája.

Amikor a pásztor nagy doronggal bejött és felajánlotta kis bárányát a Jézuskának, így énekelt:

A kis Jézus aranyalma,
Boldogságos Szűz az anyja,
Két karjával ápolgatja,
Szép szájával csicsíogatja.

Később a népházban az iskolások is játszottak pásztorjátékokat. A színpadon sok kis angyal szerepelt krepp-papír ruhában.

*Disznóölés*kor is maskarába öltöztek a gyerekek, úgy jártak *kántálni*, és ilyenkor egy kis kolbászt, hurkát is összegyűjtöttek.

Aprószentek napján (december 28.) a gyerekek hosszú pálcákkal járták a házakat, a vesszőkkel megvirgácsolták a ház lakóit, s közben kérdezték:

— Orovics, Dávics! Hányan vannak az aprószentek?
Erre felelt a megvesszőzött:

— Száznegyvennégyezren, vagy még annál is többen.

A nagy ünnepeket, így a karácsonyt követő szerdán sem volt szabad mosni, mert ez *forgó szerda* volt, és ha ilyenkor mosott az asszony, akkor nagy csapás érte a házat.

Szilveszter és újév

A szolgálknak, béreseknek volt nagy öröm szilveszter napja, mert ilyenkor telt ki az idejük gazdájuk szolgálatában. Csak ezen a napon jutottak el a faluba egy kis mulatságra. Ilyenkor hozták haza családjuknak a komenciót: a gabonát és néha egy-egy malacot. Ezen a napon végre nem parancsolt nekik senki, a maguk urai voltak.

Az év búcsúztatása este a hálaadással kezdődött, s csak ezután vette kezdetét a víg mulatozás. Ilyenkor gombócot főztek és ólmot öntöttek a lányok, hogy meglásák jövőjüket, jóvendőbelijüket. A gombócba belegöngyölték a legények neveit, akiket kiszemeltek maguknak, és amelyik hamarabb feljött, az lett a jóvendőbelijük.

Újév napján szárnyas állatot nem ettek, mert azt tartották, hogy az visszakaparja a szerencsét. Inkább csak malac és disznóhúst fogyasztottak, mert a disznó előre *dúr*, előre viszi a szerencsét. Kukoricát is főztek ezen a napon, amivel teleszórták a házat, hogy újesztendőben annyi legyen a pénzük, mint az elszórt kukoricaszem.

Háromkirályok napja

Háromkirályok napján (január 6.) fehér ingekbe öltözött gyerekek házról-házra jártak a fényes csillaggal, s a házak népét ezzel az énekkel köszöntötték:

Ma van háromkirály napja, oldal, kolbász, szalonna,
Pásztoroknak jó volna, ha az asszony adna!
Zörgetik a kulcsot, pénzt akarnak adni,
Ha garast adnak, meg fogom köszönni,
Ha piszkafát adnak, el fogok szaladni.

Az ünnepet köszöntő gyerekek minden háznál kaptak valamit: néhány garast vagy egy kis kolbászt.

Farsang

Vízkereszt után jött a falu vigalma, a farsang. Három napig tartott és mind a három napnak megvoltak a szokásos időjárás jósatai. Így például, ha sütött a nap, jó búzatermés volt várható.

Farsang volt a bálak, a nagy főzések ideje. Finom tyúkhúslevesek, szalagos fánkok tömege készült ilyenkor a konyhákban. Az utcákon a farsangot ünneplő maskarások csapata vonult zeneszóval, kik álarcaikkal ijesztgették az őket követő gyerekeket. A farsangolók végigjárták a falu utcáit, majd bevonultak a nagykozsma tánctermébe, ahol reggelig tartott a mulatság. Farsangkor voltak a lakodalmak is, s ezért volt ez a szólás az eladó lányokra: *Na, ebből a farsangból is kimaradt!*

Böjt

A böjt előtti héten volt a *kövér csütörtök*. Ilyenkor bőséges húsos ételeket ettek, hogy legyőzzék a kísértést a nagyböjti időkben.

Hamvazószerdával jött el a nagyböjt. Ilyenkor megszűnt minden vigalom és hústalanul étkeztek hét héten keresztül. A régi öregek ilyenkor is főzték a *korpacibörét*. Az ehhez valót a kuckóba erjesztették. Édesanyámék csak sóba-vízbe főtt levest és tojást ettek böjt idején. A nagypénteki szigorú böjt pattogatott kukoricából és sósbodagból állt, így ki volt a gyomor koplálva és nagyon jól esett majd a húsvéti sonka tormával. Böjtben készítették a *leszórt túró*t is, amiből a felfüstölt *gomolya* és a *hordós* érett *túró* készült.

Nagyhét idejére már megtartották a tavaszi nagytakarításokat és készültek a húsvétra. *Virágvasárnap* felvonult a falu népe a megáldott barkákkal és a tavaszi zsongásban várta a feltámadás ünnepét. Mise után a megszentelt barkákat hazavittek, hogy megvédjék otthonukat az elemi csapásoktól. Az egész nagyhét ünnepi hangulatban telt el. Nagypénteken volt a legszigorúbb böjt. Sehol nem ettek zsírost vagy főtt ételt, míg a csillag fel nem jött. Nagyszombaton már főtt a sonka az üstökben, tojással és kolbással. Mikor a délelőtti szertartáson megszólaltak a harangok, nekünk gyerekeknek kis csengővel és sóprúval körül kellett söpörni a ház környékét ezzel a rigmussal:

Kígyók, békák szaladjatok,
Megszólaltak a harangok!

Ezzel a szokással a kártevő állatokat vélték elriasztani a háztól.

A feltámadási ünnep előtt nem volt szabad enni a sonkából. Az esti körmenetre mindenki ünnepi tiszta ruhában indult el otthonról. A kivilágított főtéren minden ház ablakában gyertyák égtek, és a falu népe zeneszóval, zászlók alatt felvonulva, áhítattal ünnepelte a feltámadást. A falubeliek a templomba vitték megszentelni az ételleket, s csak azután ettek a megszentelt sonkából és tojásból.

Húsvét

Húsvét első napján nem főztek, ilyenkor jöttek össze a nagycsaládok és volt mit enni a sok mákos kalácsból, sonkából, zsírosan omló paraszt bélesből.

Húvéthétfőn már nem volt az a nagy ünnepélyesség, ismét főztek, főleg tyúkhúsvest és már hajnalban megkezdődött a locsolkodás. A falu a leányok sikításától volt hangos. Sok leány felbújt a padlásra félelmében, mert úgy irtózott a hideg víztől. Onnan húzták le a legények, ha meg nem lett volna locsolója, abban emésztette volna el magát. Locsolkodáskor a legények felvirágozott kalappal járták a leányos házakat, és nem szagosvízzel locsoltak, hanem gémeskútból, vödörrel húzták fel a vizet és azt zúdították a lányra, hogy *ruhes ne legyen*. Jól megfűrosztotték a lányokat, akik nem győzték a ruhájukat szárazra váltani.

Kanász Matyi Vera leányáról mesélték az öregek: *Ez a Véra nagyon félt a locsoló legényektől és fölmönt a padlásra előllük. Mi legényök mög utána, uzsgyi. De amikor utolértük vóna, az a bolond Véra lány forró vizet öntött ránk egy kantából. El is hervadhatott tüllünk a másik húsvéton.*

A lányok nagyon várták a locsolókat, virágot tűztek a legények kalapjába, megvendégelték őket itallal, sonkával és vöröshagyma hajával festett tojással. Húvéthétfőn a kisebb gyerekek is házról — házra jártak s ronggyal lekötött kis üvegek-ből locsolkodtak szagos vízzel. Ők piros tojást és pénzt kaptak. Földírákon nem volt szokás a hímes tojás, csak vöröshagyma hajával, később krepp-papírral festett tojásokat kaptak a locsolók.

Szent György-nap

Áprilisban már zendült a határ és Szent György-napkor (április 24.) volt szokásban a búzaszentelési körmenet. A falu kivonult a zöldelő határba könyörögni a jó termésért, hogy el ne verje a jég, a vihar a határt. Azt tartották, ha ekkor még kilátszik a nyúl a búzából, gyöngye termés lesz. A következő nap, Szent Márk napján (április 25.) szentelték meg a határt, s könyörögtek az Úrhoz kedvező időjárásért. Ilyenkor kis megszentelt búzacsomókat is vittek haza, azoktól várva egészséget állataik részére, és hogy védje meg az embereket is az égi csapásoktól. Régen, mikor a kolera s más járványos betegségek még egész családokat vittek el, úgy hitték, hogy a szentelt búza elhárítja ezeket a veszélyeket.

Pünkösöd

Mikor eljött piros pünkösöd napja, bodzafával és virágokkal díszítették fel a nagykapukat, az ablakokba bazsarózsákat fűztek, csupa virág volt minden ház. Így hirdették és köszöntötték pünkösöd napját. Ilyenkor öltöztek fel a kislányok pünkösdi mennyasszonynak és köszöntettek be a házakba, hogy:

Mi van ma? Mi van ma? Piros pünkösöd napja.

Boldogság szálljon e ház hajlékára.

E köszöntőért minden gyermek kapott egy pár krajcárt.

Pünkösöd másnapján jött a falu, az ifjúság nagy napja, a majális. A község háza udvarán mérte össze ügyességét a falu fiatalsága, volt ott lepényevés, zsákfutás, kötélhúzás. Zeneszóra ment a versengés, s nagy izgalom volt, hogy ki lesz a győztes. Amelyik legény nyert az erőversenyen, annak nagy volt a falu előtt a becsülete, ő lett a majális hőse. A majálist mindig a tűzoltóegyesület rendezte.

Úrnapja

Pünkösöd után következett úrnapja. Ekkor volt a nagy körmenet. A menetben elől mentek fehér kötényben a *Máriás anyák*, ők vezették a *Máriás lányokat*, kik leeresztett hajjal, fehér ruhában, viaszkoszorúval a fejükön vitték a vállukon a Mária szobrot és a lobogókat. A szobor előtt mentek az elsőáldozó kisleányok és rózsaszirmot szórtak.

Szent Iván napja

Június 24-én, Szent Iván estjén volt a tűzgyújtás és a tűz-ugrálás. Ekkor a gyerekek átugrálták a meggyújtott tüzeket, az asszonyok kosarakból szórták a szent-iváni almát, amit szintén a gyerekek kapdostak össze.

Rózsalakodalom

A Szent László-napi búcsút követte Péter-Pálkor a rózsalakodalom. Ezt az aratási ünnepet Oltványi Pál plébános honosította meg az új helyre települt község életében. A plébános, mikor 1871-ben Szegedre költözött, 1000 forint alapítványt tett a földéaki Rózsa-ünnep céljára azzal, hogy annak kamatából minden évben, június 29-én Péter és Pál apostolok ünnepén 20-20 forint érénydíjban kell részesíteni két derék ifjút és hajadont. A kamat terhére kell beszerezni a legények kalapja mellé a bokrétát és a két rózsakirálynő fejére a koszorút, és ebből kell fizetni a mulatság zenéjét. A plébánosnak még arra is volt gondja, hogy meghagyja:

„A férfi közönség részére némi izesítő ital is szereztessék be.”

Az alapítvány úgy rendelkezett, hogy az érénydíjas fiatalok legalább 18 évesek legyenek, azok, kik szorgalmas iskolába járók voltak, őszinték, jámborok, feddhetetlen magaviseletűek, és Isten házának rendszeres látogatói. A legények „a szorgalmas és dolgos munkásokból és jó kaszásokból választandók.” Az alapítvány kimondta, hogy csak szegényebb rétegekből, cselédlányokból lehetett kiválasztani a rózsakirálynőket.

A jelölést egy hét tagból álló bizottság végezte, melynek tagjai a helybéli lelkész, a község bírása, a kántortanító, a templomgondnok és a három Mária-anya volt. Ezek a *jutalom bírák* Péter-Pált megelőző vasárnap a fiúiskolában gyűltek össze tanácskozássra, és jelölték ki az érénydíjra érdemes legényeket és hajadonokat. A kijelölt személyeket a templom gondnoka értesítette, hogy 29-én feltétlenül jelenjenek meg az ünnepségen. Az ünnepség előtt már napokkal megkezdődtek az előkészületek. Kötötték rózsákból a koszorúkat, készültek a fehér grenadin menyasszonyi ruhák. Ünnep délutánján volt a felvonulás, a leányok szép fehér ruhában, fejükön rózsaszirmos koszorúval, a legények pedig sötét ruhában voltak.

A rózsamenyasszonyokat és vőlegényeket koszorúspárok, a megyei vendégek és a község lakossága kísérte fel a templomba, ahol a pap beszédet mondott nekik, és megáldotta őket. A kitéüntetett fiatalokat a litániáról a piactérre kísérték, ahol a rezsebanda már húzta a talpalávalót.

Ekkorra az egész falu népe ott tolongott a kötéllel elkerített tánctéren, és kezdetét vette a rózsalakodalom. A táncot a templomatya a fehér kötényes Mária-anyával nyitotta meg, s azután az egész falu ifjúsága táncba kezdett, ami addig tartott, míg fel nem jöttek a csillagok. A táncolni vágyó fiatalokat kocsik hozták be a tanyákról, s az aratás ilyenkor teljesen leállt. Bárhogy sürgetett is a munka, az ifjúság táncoló vágya minden akadályt elsodort, és itt tombolta ki magát. Így vált igazi aratási ünnepé a rózsalakodalom. A közeli városokból, falvakból is sokan jöttek, és a táncolni vágyó fiatalok közül sokan itt választottak élettársat is maguknak. A tánc kezdete-

kor még kényelmesen el lehetett férni, de később mind sűrűbbé vált a táncolók tömege, és végül egy nagy porfelhőben kavargott az egész sokaság. Az idősebb nézők közül is mind többen kapcsolódtak be a vidám táncba. Sokszor a vendégek és a helyi nagyságok is táncra kérték az üde, szép rózsamenyasszonyokat.

Ezen a napon a zárdában megvendégtették a szegényeket, ruhát is osztottak nekik, s ezért ők is örültek a rózsalakodalomnak.

A lakodalom végén zeneszóval kísérték haza a rózsapárokat, akikből sokszor igazi házások is lettek. A lányoknak, akiknek a rózsakoszorú a fejükre került, ez nagy kitüntetésnek számított. Minden évben nagy izgalmat jelentett a faluban, hogy ki nyeri el a rózsakoszorút.

A rózsalakodalom szokását 1948-ig tartották a faluban, ekkorra az alapítvány teljesen elértéktelenedett.

Az emberi élet fordulói

Születés

Az esküvőt gyorsan követte a gyermekáldás. A bábaasszony két hétig járt el fürösztetni a gyerekágyas asszonyhoz. A szegény édesanyák nem igen tudták kifejűdni a gyerekágyat, mert várt rájuk a sok házimunka.

Amikor eljött a keresztelő napja, akkor a koma vagy komaasszony elvitte keresztvíz alá a gyermeket. Abban az időben Mária, Erzsébet, Júlianna néven nevezték el a legtöbb lány gyermeket, a fiúk Józsefek, Istvánok és Sándorok lettek. A családotnál általában öt-hat gyerek volt, de a tíz gyerekes családok sem voltak ritkák. Minden gyereknek ugyanaz volt a keresztanyja, keresztapja, legtöbbször a katonacimbora és annak felesége. Amikor keresztelőről vitték haza a kisbabát — mindenkitől, aki megnézte — *korozsmát* (ajándékot) kapott. Ez legtöbbször tojás volt, hogy a kis gyerek arca olyan gömbölyű legyen, mint a tojás.

A gyerekágy ideje alatt szokás volt ebédet vinni a rokonságnak. Jó erősítő húsvészeket főztek és vitték a *komacsészének* nevezett fedeles tálakban, hogy legyen erő a szoptatáshoz. Akkor még nem voltak tápszerek, csak szoptatással táplálta az anya a gyereket. Sokszor kellett már 9 hónapra elválasztani, mert jelentkezett az újabb kis jövevény. A kicsinek már igen korán rágva adtak minden ételből. Ezért volt a szólásmondás: *Csócsa-baba, nyeli dajka*. Összerágtá az anya az ételt, és így rakta a kicsi szájába. Sokat mondta jó anyám nekem is, hogy szalvétába kötött egy kis cukrot, és azt szopogattam, hogy csendben legyenek.

A gyerekágyas asszonyt havi vérzésben levő nő nem látogathatta, mert a tisztátalan asszony megrontotta a kis gyermek arcszínét, és az tarkává vált. Félték az anyák a szemveréstől is, aki igen gyönyörködve nézte az újszülöttet, az megverte szemmel, és az ilyen gyerek nyugóssá vált. Szenes vízzel megszentelték az újszülöttet, hogy elmúljon rontása.

A kicsiket legtöbbször az idősebb gyerekek ringatták a bölcsőben és közben ezt énekelték:

Csicsis baba, elment anyja a vásárba,
Csicsis baba, aludjál, nyuszika is alszik már,
Angyalokkal álmodjál. Jön apád, jön anyád,
Hoz neked kis piros csizmát.

A szülők, ha lefektették a gyereket, fejük alá keresztet rajzoltak. A gyerekeknek igen kellett tisztelni az idősebbeket; az öregeket, a nagyszülőket pacsival kellett köszönteni.

Gyerekjátékok

A gyerekek életében legnagyobb örömet a gondtalan játék jelentette. Régen a játékok is éppen olyan szegényesek voltak, mint az egész akkori élet vagy a rongyos kis ruhák. A falusi gyerekek életét a szabadban való játék tette vidámmá. Az utca, az udvar, a kazlak, a csutkakúpok voltak játszó- és búvóhelyeik.

Legkedveltebb utcai gyerekjátékok voltak a *likkerezés*, *gombozás*. A gyerekek a szép színes likkert, tüvegolyókat, gombokat — mint a kincseket — úgy őrizték és összegyűjtve kis vászonzacskóban tartották.

Amikor elérkezett a tavasz, az első játék *gödöri rókázás* volt. Ebben az árok szaladásban addig lehetett futni, ugrani, míg a róka el nem fogta a futót. Akit elfogtak, az lett azután a róka. A lányok pihenésképpen az árokszéli *mályvát fűzték* egymásba, hogy egy hosszú kötél lett belőle, amit a fához kötve ugráltak át. Aki a legnagyobbat ugrotta, az lett a győztes ugró az utcában. A fiúknak a likkerezés, gombozás mellett a *sárkányeresztés* volt kedvenc játékuk. A főlzalagozott papírsárkányok szálltak a kéklő ég felé s lebegtek, mi pedig nagy gyönyörűséggel figyeztük, mikor tűnnek el egészen. Az a fiú volt a legbüszkébb, akinek a legszebb papírsárkányt sikerült késztítenie.

Amikor a nap lemenőben bepirosította a tájat, akkor jöttek haza a határból kis pásztoraikkal a libák. A libapásztorok énekelve taposták a port:

Száz liba egy sorban,
Jönnek a tarlóról.
Elől megy a gúnár,
Jaj, de begyesen jár,
Utána száz liba egy sorban.

A nagy hasú, düzzögő, tejszagú teheneket is ekkor hajtották haza a falu utcáin. Az esti alkonyatban kezdődött a jószág etetése, itatása. Nyikorogtak a gémeskutak, s szállt a nótaszó. Csak úgy zengtek az udvarok a fiatalok füttyétől és nótájától.

Az esti szürkületben volt nagyon jó bújócskázni. Amikor a hunyó nem találta meg a búvót, akkor az így kiáltott: *Víz, víz*. Ha arra ment, amerre el volt bújva, akkor felrikkantott: *Tűz, tűz* — és kiugrott búvóhelyéről.

Tavaszi játékok voltak még a *kergetőcskéek* és a *kiszámoló játékok*. Sok kiszámoló versikét tudtunk:

*Egyedem, begyedem tik-tiber,
áni, fáni, domine,
Tik-tak bemehetsz,
holnapután kijöhetsz,
Te vagy a fogó.*

Mikor megláttuk az első gólyát, így énekeltünk: *Gólyát látok, szeplőt mosok*. Több *gólyajáték* is volt. Mikor egymás kezét fogva körbe mentünk, így énekeltünk:

Hosszú lábú gólya néni, miért olyan kényes,
Talán bizony, talán bizony békacombrá éhes,
Kelep, kelep, kelepe, szegény gólya éhes.
Itt a béka gólya néni, ugorjon csak egyet,
Ha eléri a csőrével, meg is foghat egyet.

Ha el tudta kapni a gólya a békát, más ment be gólyának.

Volt olyan körjáték is, amikor az egész utcabeli gyerekereg egymás kezét fogva körbe-körbe menve énekelte:

Lánc, lánc, eszterlánc, eszterházi cérna,
Cérna volna, piros volna, mégis kifordulna.
Lánc volna karika, karika, forduljon ki Mariska,
Máriskának láncá.

A fiúk sokszor hajtották a kiselejtezett kocsikereket egy fadarabbal, hogy csak úgy porzott utánuk az út.

Amikor egymás kezét csipegettük, ezt énekeltek: *Csip-csip csóka, vak varjucska...*
Megütögetve egymás öklöcskését sokszor énekeltek:

Kiugrott a gombóc a fazékból,
Utána a molnár fazekastól,
Stol, stol, stol, fazekastól.

Sokszor belefeledkeztünk a játék örömeibe. Ha be akartuk fejezni a játékot, *ki kellett köpni a vérünket*, ilyenkor azt mondtuk: *Sós a vérem, paprikás, nem játsszom tovább*. Veregetve társunk vállát azt is mondogattuk még: *Esteli málé, reggeli kávé, enyém a kávé, tied a málé*. Ha eső volt, a spárgajátékkal játszottunk órák hosszat, ahogyan szedtük le egymás kezéről a furfangos madzag formákat. Sokszor jártuk egy lábon a kődarabbal meghúzott iskolát is. A fiúk bodzafa ágából sípot, parittyát, csutkaszárból hegedűt készítettek, és nagyokat tudtak durrantani a sárból formázott puskával. A lányok az árok szélén *ragáncsból* székeket, ágyat, egész szoba berendezést ragasztgattak össze. *Labdát* tehénszőrből göngyöltettünk, csak sajnos az nem pattogott, úgy, mint a tömör gumi vagy a szép pettyes szél labda. Ilyen az akkori időben még csak az úri gyerekeknek volt. Ez a labda csak akkor kerülhetett a kezünkbe, ha felénk gurult, és ekkor játszottuk el ezt a labda játékot:

*Egy kéz, fél kéz, elől tapsi, hátul tapsi,
lejtőcske, bufii, elől gurgulya, hátul gurgulya.*

Ha *babázni* vágytunk, édes szülénket kértük meg, csináljon nekünk *rongybabát*. Ennek búza volt a szeme; orra, szája tintaceruzával volt rajzolva, és kukoricaselyemből volt a haja. Csutkából is készítettünk magunknak babát, a varrótól kértünk ruha darabokat és abból varrtunk a csutkababának szép ruhát. Minden játékunkat saját ötletünk-ből magunk készítettük. Ezek a játékok nagyon nagy örömet szereztek nekünk, hisz mi még álmunkban sem gondolhattunk beszélő vagy alvó babára.

Amikor először kaptunk a búcsúban *ugráló kötelet*, boldogságunk leírhatatlan volt. Százig is elolvastuk, ha hibátlanul ment a beugrás. Nagyon közkedvelt tavaszi, nyári labdajáték volt még a *cébézés*. A játékhoz két csapat kellett. Egy faütővel jó messze elütötték a rongylabdát, azt egy futó követte, és ha a labda hamarabb került be a *cé* vonalba, akkor ezt a futót *kiütötték*.

A nagyobbak, amikor a kicsi babákat vezették, ezt énekeltek:

Dombon terem a dió,
Amarra a mogyoró,
Tessék kérem megbecsülni,
És a földre lecsücsülni:
Csücs.

Jó játék volt a *libák haza hívása* is. Akkor ezt énekeltek: *Gyertek haza kis libáim!* Azok semmire sem jöttek, csak az *isten kulcsára*. Játszottuk még az ujjakon való vadászást, az ipi-apacs játékot, az egy kéz, fél kéz énekes falraverő labda játékot. Nyáron sokat fürödtünk a sárgaföldes gödörben, ahonnan a falu építkezett. Télen a Százazér jegén nagy volt az *iringálás* fakorcshólyával. Szánkóinkat sokszor utána kötöttük a nagy lovas szánoknak, és repültünk a havon önfeledten.

Játszadozás közben ezeket énekeltek:

*Búj, búj zöldág, zöld levelecske, nyitva van az aranykapu, csak bújzatok rajta.
Nyisd ki rózsám kapudat, kapudat,
Hadd kerüljem házadat, házadat.
Szita-szita péntek, szerelem csütörtök, zab szerda.
Án-tám titiom, bokros lilium, aki bújt, bújt, aki nem, nem.
Cica-Mica, melyik szemed fáj? Mind a kettő egyformán. Merre folyik a Tisza? Erre is, arra is. Te vagy a fogó!*

A fákat fogva énekeltek és játszottak: *Hol az olló, komámasszony*. Addig, míg a bentlévő elszaladt keresni, a másik elfoglalta a helyét, és ő lett a komámasszony.

A földeáki öregek még igen szívesen emlékeznek a *Madarak fák napja* iskolai ünnepélyre. Májusban az iskolások kivonultak a gyönyörű Kornél erdőbe. Még ma is sokan emlékeznek az ott álló *bagolyvár*ra, a szárazéri kagylószedésre vagy a csigakertben való eltévedésre.

A disznó és libalegeltetés mellett is ment a játék. Este a fiúk a kivájt tökből gyertyát gyújtottak, és mint kísértetek ijesztgették a lányokat. A lányok, ahogyan nőttek, ilyeneket énekeltek az árokszélén:

Tűzről pattant takaros lány vagyok,
Szeretnek engem ezért a nagyok,
Tudok sütni, főzni, varrni,
Szeretnek érte a szüleim is nagyon,
Mert tudom a házat szép rendbe tartani.

A serdülő lányok így csúfolták a legényeket:

Tizenkettő, tizenhárom, tizennégy,
Mondd meg nekem barna kislány, hová mégy?
Mi köze hozzája, menjen a dolgára,
Alázatos szolgálja.

Vasárnap délutánonként még a nagy legények is gyakran *cébéztek*, a lányok meg *kalákába* jártak.

Elmúlt a gyermekkor csodás világa, iskolahagyott gyerekekké váltunk, és befoztak bennünket a nehéz paraszti munkába. A gyermekkor szép emlék maradt.

Házasság

Régen kalákákban ismerkedtek össze a fiatalok. A legények kinézték maguknak a lányokat, messziről intettek a lányoknak: *gyere Kati vagy Mari táncolni*. Szórakozásnak számított az esteli kútramenés is. Itt találkoztak a szerelmesek egymással. A csillagos esti égbolt alatt azután ment a nagy tere-fere. Mégsem volt szabad párválasztás, mert igen nagy súlyú volt az öregek beleszólása a fiatalok életébe. Szokásban volt a komendálás. Az öregek a gügyüséget nagy kedvvel vállalták. A gügyük mentek el megkérni a mennyasszonyt. A gügyünek jól jött a szép kendő, a pénz vagy a zsák búza, amit a legény adott a szolgálatáért. Ha a mennyasszonynak megfelelt a

kérő, akkor vízzel kínálta a gügyüt, aki ebből már megértette, hogy legénye nem kapott kosarat. Ahol több lány is volt, nagyon várták a kérőt és ilyenkor a kisebbik lányt leborították a teknő alá, hogy ne tetszelegjen addig, míg az idősebb el nem kel.

A gügyü ünneplőbe öltözve este indult a kiszemelt lányhoz háztűznézőbe. A kérőasszony fekete, templos selyem ruháját vette fel, és kezére fehér, diszesen aszúrozott keszkenő volt téve. Amikor benyitott a pitarba, könyökével nyitotta ki az ajtót, és a farával lökte be, hogy vissza ne keljen fordulnia, mert nem lesz szerencséje.

Beköszöntött a háziaknak: *Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus! Adjon Isten jó estét!* Mondókáját így kezdte: *Kérdőzzék mög kendtök, mi járatban gyüittünk? Elég nagy a küldönc, majd mögmondja az, — válaszolták a nagylány szülei. A gügyü mondta tovább: Mög is mondom én nyomban kendtöknek, mi járatban gyüittünk. Tudjuk, hogy a háznál szép eladó lány van, és hoztam neki egy páratlan galambot, egy szép derék legényt. Össze is illenének, mert ügyes, dolgos mög spórolni tudja a pénzt is, a krajcárból forintot rak össze. Tehát föltöszöm a kérdést: ide adják-é Mariska lányukat. Jól járnak egymással; az a fontos, hogy mögértsék egymást.* Erre a lány szülei ezt válaszolták: *Az majd akkor válik el, ha együtt mögösznek egy kőst. Mink nem vagyunk ellene a házasságnak, mert mindön koszos malacnak köll egy dörzsölődő fa. Mink nem avatkozunk bele, kit választ a lányunk.* Ilyenkor meg is kínálták a legényt és a gügyüt. Egyszer az egyik háznál éppen gombóc volt főzve, s a legény nagy sebesen enni kezdte a gombócot. A gügyü odasúgta neki, hogy ne egyen olyan mohón, mert a lány eláll a szándékától, félve, hogy nagyétkű lesz az ura. Vágja ketté a gombócot és úgy egye, súgta a gügyü. A legény meg úgy értette, hogy kettesével egye, míg a gügyüje le nem intette.

A vacsora után elbúcsúztak azzal, hogyha a lányék meggondolják, akkor 3 napi gondolkodás után újra jönnek a válaszáért. Ezt nem köll sokáig halaszgatni, mer ilyenkor mindön ördög kibúvik a pokolbul, oszt elkezdődött a mögszólás, mondogatták ilyenkor. Azután elbúcsúztak: *Adjon Isten jóéjszakát kendtöknek, majd gyüivünk a válaszáért, oszt akkor mögbeszéljük, mikö mönjenek a fiatalok a szömrre, mög a paphon a beiratkozásra.*

A fiatalokat három vasárnapon át hirdették ki a templomban, ezalatt készültek a lakodalomra: bort vettek, tésztát gyúrtak, muzsikusokat fogadtak. Mikor három nap múlva újra elmentek a lányos házhoz, s megkapták a kedvező választ, *jegyöt váltottak*, a lány *jegykendőt* adott a legénynek.

Ezután következett a lakodalom. Ekkor mondták azt meghíváskor: *Ha gyüittök lösztök, ha hoztok ösztök.* Azt is mondogatták ilyenkor: *Égy küdusbú kettö lött.* Azt tartották régen, hogy csak az ásó, kapa választhatja el a házastársakat. *Ha léötte az embör a húst az asszonyrul, mög köllött ömni a csontját is.* A lakodalmak ideje ősszel volt. A nagy munkák befejeztével felszalagozott vőfélyek jártak házról-házra a faluban hívogatni a lakodalomba. A vőfély, amikor benyitott egy-egy meghívandó házhoz, így mondta a verset: *Illö alázattal engedelmet kérek, ezen bátor bejövetelem-töl, mert nem a magam fejétöl, hanem... elbocsátott szolgálja vagyok. Tehát először tisztelem a Szentháromság egy Istent, másodsor tisztelem a háznak urát, asszonyát, úgy mint ... urat, ha meg nem vetné szíves kérésünket, ha nem sajnálnák kevés fáradságukat, a ránk jövö kedden reggel 8 órára a mi kis királyi házunknál megjelenni szíveskedjenek. Onnan a mi vőlegényünket és menyasszonyunkat a Szent László király templomába a szent hit felvételére, ha ez végetér, pedig tisztelettel lakásunknál egy pár tál étel és pár pohár borra, egy kevés ideig tartó mulatságra várjuk az egész családdal együtt. Éljen!*

Az esküvő előtti napon, illetve napokon énekszóval vitték a menyasszony bútorait új otthonába, s az egész utca hangos volt a nótától, ahogy énekeltek:

Este viszik a menyasszony ágyát,
Elvesztették a nyoszolya lábát,
Addig babám nem fekszel az ágyba,
Míg meg nem kerül a nyoszolya lába...

A vőfély felvirágozva és szalagokkal feldíszített bottal ment akkurátusan a lakodalmas menet előtt. Ő vezette az egész lakodalmi szertartást. A lakodalom egész ideje alatt mindig készen voltak nála a rigmusban mondott köszöntők. Rezesbanda kísérte a menetet, s amerre csak elvonultak a lakodalmások, sívítottak a mulató asszonyok:

Aki reánk báméskodik, a vőlegényre kívánkozik.

A lakodalmak a családi házaknál voltak. Nyáron sátrat készítettek a nagy vendégseregnek, télen kipakoltak a szobákból, hogy elférjenek. A lakodalomra a vendégek elhordták a lakodalmás házhoz a lisztet, tyúkot, tojást. A tyúkból főtt a jó húsleves csigatésztával, utána meg paprikás, savanyúsággal volt szokásban. Azután jött a sok-sok sütemény. A gazdagabbaknál már sülteket is felszolgáltak. Kivirradtig szólt a rezesbanda, s folyt a mulatás.

A fiatalok általában igen szűkös körülmények között kezdték az életet. Régen csak a gazdagoknak volt megalapozott a fészekrakásuk. A szegényebbek ingyen tanynásnak mentek el, és árendás földön, árendás házban kezdték a közös életet. A fiataloknak nagyon küzdelmes volt akkoriban a családalapítás.

Temetés

A házaknál volt a ravatalozás, a virrasztás. Sok előimádkozó *halott-sírató asszony* volt a faluban, akiket ilyenkor felfogadtak. Mikor eljött a vég, akkor fölfürösztyötték a halottat, hogy tisztult lélekkel menjen a másvilágra. A halottat megborotválták, összekötötték a lábaújját, egy kendővel felkötötték az állát, a szemére pénzt raktak, a halott párnája alá fésűt, zsebkendőt is tettek. Legszebb ünneplőjébe temették el, s a hosszú útra imakönyvet, rózsafüzért helyeztek a kezébe. A férfiak mellé a kalapjukat is odatették. A fésű, a zsebkendő azért kellett, hogy odaát rendbe tudják magukat szedni. A háznál, ahol halott volt, gyászfeketével vonták be a tükröt is, s míg a halottat ki nem vitték a házból, nem illett a hangos beszéd.

Mikor eltemették a halottat, következett a *tor*. A szomszédasszony főzte az ebédet és kalácsot is süttött. Az ünnepi asztalnál, az asztalfőn ki volt hagyva a hely a meghalt részére. A tányérjába sötét és kenyeret tettek. Az asztalon gyertyák égtek. A család a koldusokat is megvendégelte, hogy imádkozzanak a meghaltért.

A temetés utáni *nagymosás* is a halott emlékéért szolgált, mert addig nem nyugodott meg, s 40 napon át visszajárt a lelke, míg ruhái ki nem voltak mosva. Szokás volt még a faluban, hogy *lélekváltást* húzattak, mikor haldoklott valaki. Emlékszem, jó szülém ilyenkor könnyes szemmel fohászzkodott, hogy a haldokló könnyebben hagyja itt a síralomvölgyét.

Az öregedéssel, halállal kapcsolatban nagyon sok szólás-mondás járt a faluban. *Eljár az idő, oszt hatvan felé, hazafelé. Ez az embör is mögötte mán a kenyere javát, oszt csak hálni jár mán bele a lélok. Ez is összeferi az inát. Elferne egy garabolyba. Fiatalság, bolondság, az öregség mög második gyerekség. De jó az öreg a háznál, ha egy csöp esze sincs. Na ezt is a hátára fektették mán. Mert születünk, oszt möghalunk. Nem gyögyit mög engöm már csak a sárgaföd, ha létösznek bele. De hát elevenön nem bújhatok a*

fődbe, bárhog is möguntak. Ebben van csak az igazság, mert a halál nem keresi, ki az úr, ki a szegény.

Amikor a halotti hírharang megszólalt, kiálltak a kapuba meghallgatni a csöndítést. Ha kettőt csöndítettek, asszony halott volt, ha hármat, akkor férfi. Az özvegynek a magára maradt gyerekekkel igen szomorú sora lett. Ezért mondták: *Özvegyet, árvát még az ág is húzza.*

Temetésen azt figyelték a népek, milyen a koporsó: tölgyfából van-e vagy fenyődeszkából, díszes-e a szemfödél vagy csak szegényes, de hát *mindegy az más lenni a békának*, mondogatták. A gazdagoknál már a koporsó körül megkezdődött a marakodás a jussért. A halottnak még föl sem kötötték az állát, még le sem csukta a szemét, már ment a harc, hogy ki kap többet.

A haragosok a haldoklóról ezt mondták: *Ó, hogy könnyítse mög az Isten az ágya szalmáját vagy Né vögye be még a föld sé, ott is lögyön átkozott.* Ha az öregember sokáig volt beteg, azt mondták: *Nem köll még a halálnak sé.* Azt is tartották: *Soha nem az mén el, aki koros, hanem az, ki soros.* A halottat nem volt szabad visszasíratni, mert *hallja, és nem tud möghalni.* Ahol éjszaka a halálmadár huhogott, ott hamarosan meghalt valaki, tartották a faluban.

Este a halottas háznál nem volt szabad a szennyes vizet kiönteni, nehogy a hazajáró lélek elcsússzon vagy leöntsék. Volt olyan szokás is, hogy este a halottnak kitették az ennivalót egy tányérra. A halottat Szent Mihály lován vitték a sírhoz, s mikor letették, mindenki hajított utána egy göröngyöt, hogy nyugodt pihenése legyen. Temetés után a halott lelke még nyolc napig a földön bolyongott, ezért a koporsós misén kértek neki örök nyugodalmat s hogy lelke kiszabaduljon a tisztítóútból. A halott ruháit elégették meg odaadták a koldusnak.

Boszorkányság, bűbájosság

A gyereket, ha szemverés érte, szenes vízzel hintették meg, és a pöndöly aljával törölték meg. A szemölcsöket, szeplőket száraz békával körülkerítették s az azokat elmulasztotta.

Akkoriban sok gilvás ember volt, akit úgy rontottak meg, hogyha az úton felvett valami eldobott zsebkendőt, *már mög is termött rajta a gilva.* Akin ilyen kelés, *gilva* volt, az a köröszututaknál szórta el magáról úgy, hogy zsebkendővel vagy rongybabával elkerítette a gilváját és ezeket hajnalban a keresztútnál háromszor visszakezéből a háta mögé hajította, de úgy, hogy nem volt szabad utána néznie. Ha ezt a műveletet három napon át végezte, elment róla a rontás, és arra szállt át, aki fölvette a babát vagy zsebkendőt.

Az öregek minden fájdalmas hasigatásukra kánforos spirituszt használtak. Járvány idején kánforkocka volt a nyakukba kötve, hogy védjék magukat a járványtól.

Egy földeáki embernek elállt a vizelete, s az orvosok már lemondtak róla. Egy javasasszony úgy gyógyította meg, hogy két liter árpalisztet, fél liter ecetet, két deci fehér gyömbért, két deci fehér kámforos spirituszt főzött össze, amibe két dekagram fehér bors is volt. Ezt a dunsztolást két óráig hagyta a beteg hasa alján, és utána három liter gennyes vizelet távozott az embertől, aki még 52 évig élt és 92 éves korában halt meg. Ezért hitték az emberek a babonákban.

A haragos bűbajos asszonyok nagyon sokszor megrontották szomszédaik állatait. Szülém is mesélte, hogy a boszorkányos erővel rendelkező szomszédasszony éjszaka 12 órakor belopódzott az istállóba és *sity-suty megfejté a tehenet, oszt ezt a tejet a kútványába nyírfasöprűvel addig verte, míg a tehenet mögrontotta, oszt nem*

adta lé a tejet. Röggel csak nyögött a tehen. A nagy gyerekek másik éjszaka kileste a boszorkányt, *oszt a szarufáról lékaptá a dorongot, kiütötte a köcsögöt a boszorkány kezibül. Azután azon a helyen mindig szivárgott föl a tej.* Szülém a rontásnak úgy állt ellen, hogy alsószoknyáját leeresztette a kútba, és ezzel a vizes szoknyával a tehen hátát somfabottal ütögette. Erre a tehen úgy nyújtózott, hogy a nyála is csurgott, és leadta a tejet, mert elmúlt a rontás. A szomszéd bűbajos asszony lányai sívítózva jöttek, hogy *né üssék mán a tehenet, mer az anyuk mingyá möghal, elpusztul, úgy nyög.*

A tanyából vagy a házból elűzte a rontást és a boszorkányt, ha söprűt, fokhagymakoszorút tettek a kút ostorfájára. Mesélték az öregek, hogy *vót, amikor lóba mönt bele a boszorkány, oszt mögpatkoltatták és másnap a patkó ott volt az embör talpán.* Az is szokás volt, hogy mikor kotlót ültettek, a tojást az ember kalapjába tették, hogy sok kakas keljen ki a tojásból. Luca napján piszkálták meg a tyúkokat, hogy sokat tojjanak.

A vajúdo asszony hasára rákötötték a bibliát, hogy könnyebb legyen a szülése. A terhes asszonyt illő volt mindenből megkínálni, mert ilyenkor kívánós az asszony és *vigyázni köll rá, hogy el né mönjön a pétörkéje.* A terhes asszony nem csodálhatott meg semmi torz csúnyaságot, mert akkor a gyereke is olyan lett. A dajkám mondta mindig: *Lányom, ha boldog állapota kerülsz és varangyos békát vagy embört látsz, fogd mög a szoknya korcod, mert akkor így nem csudálod mög.* Az újszülöttet sem volt szabad megsodálni, *lé köllött köpködni, ez védte a szemverés ellen.* A kicsiknek meg kellett fogni az orrát, meg a párnacsücskét és háromszor mondani: *En is olyan tisztátalan vagyok, mint anyád.* A gyereket nem lehetett addig kivinni az utcára, míg nem múlt el a tisztulása az asszonynak. A terhes asszonyra, ha ráesett valami eper vagy kukoricacső, az meglátszott az újszülöttön. Mikor az anya vitte a gyereket a templomba beavatni, a zsebében vitt egy üveg pálinkát, és akivel az úton találkozott, azokat megkínálta, hogy a gyerek is olyan kapós legyen, mint a pálinka. Mikor a gyereket megkeresztelték, és hazahozták a keresztelestől, letették a földre, hogy ki kapkodja fel. Ez is azért történt, hogy olyan kapós legyen. A gyereket, ha sokat sírt, mákkal etették, hogy aludjon, és ne legyen *rívós.* Amelyik gyerek dadogós volt, annak a fején cipót törtek meg, hogy elmúljon a dadogása. A kis gyerekeknek és kis csikóknak piros szalagot kötöttek a nyakába szemverés ellen.

Szólásmondások

Földeák népe Szegedről települt, és őseink magukkal hozták a *szögedi* nyelvet és szólásmondásokat.

Egy falusi ember, ha elment a városba katonáskodni vagy egy lány elkerült szolgálni, mikor visszajött a falujába és másképpen beszélt, ezt mondták rá: *Na, ez is eltanulta mán az uras beszédöt, oszt mekeg mint a kecske! A fene érti mög a beszédöt, úgy uraskodik.* Az emberek családjukat *gyerök*nek hívták, ha fiú volt, ha lány. Ezért maradt fenn ez a régi beszéd is: *Mikor az uraság mögkérdozte a szögáját, Jánost, hogy János, mit szült az asszony; fiút-é vagy lányt! Hát, instállom az sé nem fiú, sé nem lány, hanem gyerök az, kéröm alássan. A gyerök úgy gyüitt mint a nyű, hamarabb möglött az, mint két krajcár* — mondták az öregek. Megvolt a családokon az isten-áldása, de *ahová báránykát ad, oda legelöt is ad,* tartották.

Nagyon meg kellett adni régen a tiszteletet az öregeknek. A nagyszülőket abban az időben *kendözték* a fiatalok: *Édösanyám, kedves anyám, édösapám, kedves apám, hogy mint vannak, kendötök.* A menyecske az urának fiatalabb testvérét *kisebbik uramnak* hívta. Az idősebb testvéreket *bátyámuramnak* szólította. Az asszonyok megszólítását a rokoni kapcsolatok szabályozták, például *nénemasszony, hugomasszony,*

sógorasszony, ángyomasszony, ángyika. A férfiakat nászuram, feleségét nászasszony, ipam, napammak szólították.

A sógorság, komaság is szélesítette a rokoni kapcsolatokat. A baráti, rokoni kapcsolatok igen szorosak voltak régen. Téli estéken, disznóöléskor, kukoricafosztáskor jött össze az egész rokonság. Mikor e nagy családi összejövetelek szíjjel oszlottak és ki-ki hazament, kezdődött egymás megszólása. Otthon az asszony már így beszélt az urának: *Na, ez a sógorasszony is olyan pórsonátosan beszél hogy mögunni hallgatni, oszt az isten sé győzi kívárni, mikor ér a végére. Ez a nénémasszony mög csak prézsmítál, mög mindönt elkurentál a háztú, amit takargatni köllene. Mer, de sok ház ég belül, oszt nem tudni kívüül. Na, ez a sógor mög olyan málészájú, oszt úgy tősz, mint aki hatig sé tud számolni, oszt ángyomasszony hordja ott a kalapot.*

Bizony, abban az időben is, *a vejem nem fiam, a mönyem nem lányom volt, oszt fiammak mondtam, mönyem is éríhet belüle.* Ahol az asszony parancsolt, ott igen sügött a párna.

A gyerekeket régen úgy nevelték, hogy a közmondásokat megértve azokhoz igazodjanak. A gyerek nem szólhatott bele az idősebbek dolgába, mert még a *tojás-haj az orrán volt.* Nem volt szabad *heprecsórének* lenni, mert akkor a gyerek könnyen megkapta a nyaklevest. Nem illett *kidobolni, ami a háznál történt mög.* Ha valamelyik gyerek sírt, a többiek így csúfolták: *Rívó, pityogó, temesvári kis csikó,* vagy azt kérdezték: *ítatod az egereket?* A gyerekekre az anyjuk sokszor kiabált: *Ne sertyepertyélj itt körülöttem, eriggy a dolgodra, né lögyél láb alatt. Mindig utánam vagy, mint egy kis csikó az anyja után, lógsz az embörön.* A kis gyerekeknek, ha mozogtak a tejfogai, akkor azt *öregszüléje* cérnával kihúzta, és a gyerekeknek ezzel a kis versikével kellett a kuckóba dobni: *Egér, egér, adjál neköm vasfogat, én mög adok csontfogat.* Ha a mandulája gyulladt be, ezt mondták: *Nyakfoga van neki, amit el köll nyomni.* Ekkor szüléje leültette egy kis sámlira és türelközővel vagy a hüvelykujjával elnyomta a nyakfogat. A gyerekekre, ha nagyon cifra volt, ezt mondták az idősebbek: *Na, ez is kis cifra, oszt nagy rongyos lössz.* A bamba gyereket így csúfolták, *úgy nézöl, mint borjú az új kapura.* A gyerekeknek régen nem volt nagy a becsülete, csak koloncnak számított az anyja nyakán. A gyerekeket már korán arra nevelték, hogy dolgozzon, arasson kapáljon. *Mikor a gyerök kint kapált a földön, oszt az apja úgy tött: nézd fiam, hogy borul a Dúnárul.. Erre mondja a gyerök; kedves apám, merre van a Duna? Nem tudom, fiam, én is öregapámtul hallottam.* Régen elég volt, ha a gyerek csak annyit tudott, hogy leírja a nevét és már kivették az iskolából, hogy dolgozzon.

A lányt, ha kinőt az iskolából, *kis-nagylánynak* hívták, akkor már szeretett kiállni a kapuba, és lesni a legényeket. Az ilyen lányokat *legényös lányoknak* hívták. A lánynak, ha elhagyta a poharat, amivel vizet vitt az öregebbnek, ezt mondták: *Né hagy el a poharat, mert elhagy a szeretőd.* A lányok leeresztett hajjal jártak a templomba, és jaj volt annak a lánynak, aki elszédült a tömjénes nagymiséen. Ott már baj volt, mondták is: *Bántja mán a kicsi a nagyot.* Egy lány, ha megesett, az *anyja kötője sé takarta el a szégyönit.* Ekkor mondták az öregek: *Nincs a repcének középe, elmúlt a lányok szégyöne.* Az ilyen szegyenbe esett lányokat nagyon megszólították az öregasszonyok. Sokszor ezek a megszólók is csak *szentéletű vasfazékok* voltak, és csak a *fülük volt kormos.* Úgy tartották: *mindönkinek van tükre, oszt nézzön abba.* A rosszvérű lánynak, ha az anyja szoknyájára is ül, megesik vele a baj. Aki teherbe esett, azt vitték az angyalcsinálókhöz és addig mesterkedtek, míg el nem ment a gyerek. A lányok füzőkben szédelegtek, hogy eltitkolják szegyenüket, vagy legráltak a sublótról, hogy elmenjen a gyerek. Ezekért a gyerekekért az apák nem vállalták a felelősséget. Csak a lányok vesztették el a becsületüket, mert *ha a legény a kalapjába is tött, akkor is legény maradt.* Amelyik legény nagyon koslatott a szoknya

után, az *latros* legény volt. Az csak azon volt, hogy megcsúfolja a lányt és elvegye szüzességét. A legény menyecskezhett, a legénynek minden szabad volt. Ezért is igyekeztek a lányokat fiatalon férjhez adni, hogy elkerüljék a bajt, a szégyent.

Az emberi közösségekben mindig voltak surlódások, nézeteltérések, s ezeket a nép nyelve színesen, elevenen kifejezte. Főleg az asszonyok *vötték lé egymásrul a kö-rösztvizet.* Ők azután mondták a magukét, *ami a szívükön, az a szájukon, ök kibők-ték, ami a bögyükbe vót.* Erre a válasz az volt, hogy *söpörjön mindönki a maga háza előtt, ott söprögesse a maga piszkát, ne a másét. Törődjön mindönki a maga szennyesi-vel és né a másét terigesse.*

A szomszédokkal azért igyekeztek jóba lenni, *mert jobb egy jó szomszéd, mint egy rossz rokon.* A bajban mindjárt a szomszéd van a kéznél. Oda mehet az ember minden bajával, s ezért a jó szomszédot meg kellett becsülni.

Amilyen az agyon isten, olyan a fogadj isten. Úgy viszonyultak egymáshoz, ahogy azt a másik megérdemelte. *Ki mint él, úgy itél, vagy amilyen a mosdó, olyan a törül-köző,* tartották.

Amikor pletykát hallottak, ezt mondták: *Nem zörög a haraszt, ha nem fújja a szél.* Ha beszéltek egymással és nem értették egymás mondanivalóját, *nem egy ma-lomba örölünk* — mondták.

A megszólások mellett keresték a békességet is. *Né szólj szám, nem fáj fejem. Az békül, aki haragszik. A harag rossz tanácsadó. Aki haragszik, hamar megöregszik. A harag árt a szépségnek.* A haragosra azt mondták, *majd mögbékél a maga kenyerin.* A mérges embert *majd szét vetőtte a mérög. Fölfuódott, mint a mérges pulyka.*

Akit nem ismertek a faluban, arra azt mondták, *nem tudni, ki fia, borja. A mesz-sziről gyütt embör azt mond, amit akar.* Aki nem volt rokon, az csak olyan *szögrül-végrül ismert embör vót.* Nem szerették a betolakodó idegeneket, azt mondták *olyan gyütt-mönt embör, ide csödti az egész pereputtyát.* Ezekre mondták *Nem idevalósi, az ország végibül gyütt, olyan kóbor embör, kudús szörzetnek látszik.*

Elterjedt mondások voltak a faluban: *Édösen alszol, ha szived nem vádol sömmi-vel. Jaj, mán akkor, ha a szomszéd háza ég.* Aki rossz társaságba került, az *korpa közé keverődött.* Azt tartották, hogy *hamis barát, igaz ellenség. Mindenkit utolér a sors keze. A gonosz embörnek visszafizet az Isten.*

Arra tanították egymást, hogy *az okos azt is tagadja, amije van, a bolond em-ber azzal is dicsekszik, amije nincs. Nagyobbat tojik a tyúkja, mint másnak a lúdja.* Aki becsapta a másikat, azt mondták *fineszös, fiskális eszű embör.* Józan embör, mondták az egyikre, *több a péze, mint az esze,* tartották egy másikról.

Ha egy asszonynak vagy lánynak kilátszott az alsószoknyája, azt mondták: *Hosszabb a péntök, mint a szombat.* Erre a megszólalt visszanyelvelt: *Mi közöd vele, majd kitédja a vasárnap.* Lányfélének, mikor mosott és vizes volt hasán a ruha, ezt mondták: *Na, neköd is részögös urad lössz.* Az asszony, ha kis sarkáról kötötte fel a kendőjét, akkor *szöröncséje* lesz, ha visszajáról vette fel akkor, *nem csalták mög.*

A kényes ember *affektál, otthon mög a földön hál. Mán azt sem tudja, hány szél-bül van.*

Ha a másik rosszat mondott róluk, ezt válaszolták: *„Szájából a gelebibe hull-jon az átkozódás.”* Aki össze-vissza sokat beszélt, arra mondták *„belezavarodott a beszédbe, mint Déginé az imádságba.”*

Szólás-mondások a szegénységről: *Úgy szép a szögénység, ha sömmi sincs.* A foltos ruhára mondták: *Jobb főtál, mint főt nélkül.* A szegény legény azt dalolta: *Hej, nadrágom, nadrágom, lösz még három a nyáron. Jobb a sűrű fillér, mint a ritka forint.* Azt tartották, *nincs rosszabb, a szögényből lött úrnál.*

A szegények tudtak hallgatni, tűrni s erre így biztatták egymást: *Tögyél a szádra lakatot, lögyél ura a szavadnak.*

A haspárti emberről mondták: *Mindönt a hasába ver. Nagy úr a has, az parancsol az embörnek. Lőhet annak a hasnak is hazudni. Né kuncsorogjatok a van mellett. Mindégy annak a hasnak, mit töszöl bele, csak né korogjon. Ez úgy öszik mint égy belpoklos, oszt azt sajnálja, ami mögmarad. Ezök sé szöröztek sömmit, még égy kis hajlékot sé, mert istenük a hasuk, oszt mindönt a pityörébe hordanak.*

A paraszti munkák kora tavasztól késő őszig tartottak, *míg ki nem fagyott az eke a fődbül.* Úgy tartották az emböre a munka, az Istené az áldás.

A föld-szerzésről mesélték a következő kis történetet: *Amikor a gazda kiadta szolgájának, hogy induljon ki a határba, oszt amit be tud keríteni földterületöt, az mind az üvé lőhet. Fut is a szolgál egész nap, hogy minél többet be tudjon keríteni, de már a nap lehajlóban van, amikor még möglát égy szép erdős vidéköt. No, gondolja ezt még bekeríti, hogy ez is az üvé lögyön. Már igen csúszik léfelé a nap, oszt vissza köll érni a gazdáhon, mire lényugszik, ezért még mögszorítja futását és vissza is ér a kiinduló helyire a gazda elé. Ott aztán holtan rogyik össze a kimerültségtől. Erre azt mondja a gazda a többi szolgának, ássatok neki két méter hosszú égy méter széles földet, hisz elég ennyi égy embörnek. Azt tartották nem szörzők a nevető örökösöknek. Mert csak a juss köll, az öreg mög bűdös, unott.*

A mosdóvizet azért nem volt szabad kiönteni az udvarra, mert Jézus a körösz útján azon csúszott el. Mikor Jézus haldoklott a keresztfán, és megcsapta a jó kenyérsütés illata, így sóhajtott föl: *Átkozott az az asszony, aki pénteken mos és áldott az, aki kenyeret süt.* Mikor Jézust felfeszítették és kezét, lábát odaszögelték a marta-lócok, a cigány ellopott egy szöget, így lett Jézus lába egy szöggel szögelve. Ezért Jézus azt mondta a cigánynak: *Míg élsz, könnyen fogsz élni, nem dolgozod agyon magad, mert szenvedéseim megkönyítted.*

A halottaknak 40 napig hordaniok kellett földi keresztiüket, tartotta a hiedelem, s ezért mondta szülénk: *Ne állítsunk neki nagy köröszöt, mert azt nehéz lösz hordani.*

A nefelejs virág akkor lett, mikor a szomjazó Mária a karján vitte kisfiát, és egy gyerek vizet adott neki. Mária így szólt: *Ez soha nem lesz elfeledve, oszt nefelejscek nyílnak a lábád nyomán.* A gyöngyvirág így termett: *Mikor Jézussal menekült Mária Egyiptomba, és nem kaptak sehöl szállást, potyogtak le a könnyei fájdalmába, úgy lett a könnyeiből a gyöngyvirág kelyhe.* A borostyán akkor lett, mikor Szent János anyja meghalt, és ő beborította a holt testet száraz ágakkal, úgy áztatta rá a könnyeit, és akkor örökzöldre vált a száraz ág.

Volt még egy kis történet a kapzsiságról: *Mikor Jézus Szent Péterrel a földeket járta, oszt látta az embörök nagy küzdélmét a kenyér természetiséért, hogy a földművesek mennyit dolgoznak, így szólt Péternek: Szeretném, ha az embörök kevesebb verejtéssel többet termelnének, ezért egy borozdába adok nekik olyan termést, ami mögadja az évi eleségüket. Mőgáldom a búzatermést. Lött is olyan termés, hogy egy száron végig kalász termött. De az emböri kapzsiság nem elégödött mög, oszt nagyon sok bazarzát bevetettek újra. Jézus látta ezt a gyönyörű vetést, de a kapzsiságukat is, oszt mőgfogta a búzaszálat és húzta-húzta rajta a kalászt, míg Péter odakapott: Uram, né húzd lé mindet, hagyjál legalább égy kalászt az ártatlan gyerekeknek, állatoknak. Így maradt csak égy kalász a búzaszáron.*

A kötözködő embör olyan mint a rossz ló, mindönt szétszaggat. Olyan szufla van benne, ha lóban volna, agyon ütnék.

Ha az asszony hajtja a lovat, eső lesz. Az igási és ófalusi búcsúkor is mindig

esett az eső. A szegedi búcsúsok is hazatérve mindig meghozták az esőt. A forgószeletről azt tartották, hogy abban boszorkányok táncolnak. Mikor pörjedző eső volt, az csak elverte a porját, ha nagy zuhancs volt, akkor még a kacsák is légugulva úsztak. Ha reggel bugyborékolva esett, akkor mondták: *korai vendég tartós lösz.*

Amikor nagy fekete borulás jött Szeged felől, ezt mondták: *Gyün olyan borulás, zimankó a Tiszárúl, hogy elviszi a háztetőt.* Ilyenkor a vihar elé harangozott a harangozó, hogy imádkozzanak a faluban és eloszoljon a viharfelhő. A ház négy sarkát is megszentelték ekkor, hogy elhárítsák az úr haragját és ne üssön a házba a mennykő. Ugyanezért gyűjtötták meg a gyertyaszentelekor megszentelt gyertyát, és még csattogott, villámlott, égett a szentelt gyertya. Amikor ilyen vészes felhő jött, akkor kihajították az udvarra a sütőlapátot, meg beleszűrták a nagykest a földbe, hogy ijedjen meg, és vonuljon el a viharfelhő.

Azt tartották, ha villámcsapott fa szilánkjával pizskálja meg valaki a fogát, akkor kiáll a fájás.

Tavasszal, amikor akkora harmatok voltak, hogy az ember, ameddig kétágú, lucskos lett, azt tartották, hogy ez jót tesz a lábnak.

Utószó

„A kis életrajzrészlet — mint minden igazi emberi élmény — érdekes, mert az emberi élet és egy emberi lélek jelentkezik benne”-írta Veres Péter 1964-ben Sipos Erzsébet egyik kéziratáról és további megfigyelésekre, olvasásra, önművelésre ösztönözte. A biztatás termékeny talajba hullott, egymás után születtek az igen értékes részleteket tartalmazó pályamunkái: Földeák története, Aratás, Földeák népszokásai és ön-életrajzi vallomása: Hűség a földhöz. Végül nem az irodalmi szociográfiával jegyezte el magát, hanem a néprajzi és honismereti tevékenységgel. A szépirodalmi igény azért írásában mindig ott bujkál, a szemléletes, képszerű megfogalmazás szíve szerinti igény.

Pályamunkáit vadvirágokból kötötte. Tudós professzorok nem álltak mellette, autodidaktaként kezdte szülőfalujának népéletét feltárni. Nem a néprajzi szakkutató teoretikus okfejtéseit kell keresni ebben a munkában, ennek megállapításai, fejezetei a népéletet belülről ismerő, szülőfaluját szerető honleány lelkesedéséből szövéődtek.

Sipos Erzsébet egy letűnt életforma krónikása, annak a kisparaszti életmódnak, melynek tevékeny tagja volt maga is. A múltnak nem nosztalgikus visszaírója, csupán szeretné a sajátos földeáki népélet számos vonására az utókor figyelmét felhívni. Így válik ez a munka néprajzi leletmentéssé.

Az új életforma egyik legdöntőbb hordozója, az Egyetértés Termelőszövetkezet vállalta a kis kötet megjelentetését. A sajtó alá rendezés dr. Halmágyi Pál munkáját dicséri.

Dr. Tóth Ferenc
szerkesztő

TARTALOM

Régi és új település	3
Földrajzi nevek	6
Piac és vásár	7
Búcsú	9
Házépítés	10
A házak berendezése	12
Kenyérsütés, táplálkozás	13
Viselet	14
A falu gazdálkodása	16
Állattartás	16
Aratás	17
Nyomtatás, cséplés	23
A naptári év szokásai	24
Karácsonyi népszokások	25
Szilveszter és újév	26
Háromkirályok napja	26
Farsang	27
Bőjt	27
Húsvét	28
Szent György-nap	28
Pünkösöd	28
Úrnapja	29
Szent Iván napja	29
Rózsalakodalom	29
Az emberi élet fordulói	30
Születés	30
Gyermekjátékok	31
Házasság	33
Temetés	35
Boszorkányság, bűbájosság	36
Szólásmondások	37
Utószó	42

1. PÉTER LÁSZLÓ: A makói múzeum József Attila kéziratai. Szeged, 1952. (Elfogyott)
2. PÉTER LÁSZLÓ: Az ő-zés kérdéséhez. Debrecen, 1952. (Elfogyott)
3. PÉTER LÁSZLÓ: Juhász Gyula elfelejtett makói verseiből. Makó, 1953. (Elfogyott)
4. TÓTH FERENC: A makói hagyma történetéhez. Makó, 1969.
5. KELEMEN FERENC: Makó igazgatásának történeti formái. Makó, 1970.
6. KELEMEN FERENC: A makói városi tanácsház. Makó, 1971.
7. EPERJESSY KÁLMÁN: Csanád megye az első katonai felvétel (1782—1785) idején. Makó, 1971.
8. TÓTH FERENC: A makói talicskaper. Makó, 1971.
9. TÓTH FERENC: Gilitze István és az 1821-es árvíz. Makó, 1972.
10. BUZÁS LÁSZLÓ: Makói hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. 1870—1970 Makó, 1972.
11. VIDA ZOLTÁN: Makó iskolatörténete a város felszabadulásától az államosításig (1944—1948) Makó, 1973.
12. VÁGVÖLGYI ANDRÁS—GÁBOR KÁLMÁN: A kisvárosi fejlődés útja. Adalékok Makó demográfiai helyzetéhez. Makó, 1974.
13. HEGEDŰS GÉZA—PÉTER LÁSZLÓ: Dobsa Lajos emléke. Makó, 1974.
14. TÓTH FERENC: Makó településtörténeti vázlat. Makó, 1974.
15. TÓTH FERENC: A makói városi parasztház telke. Makó, 1974.
16. EPERJESSY KÁLMÁN: József Attila makói diákvevei. (Egykori tanárának visszaemlékezése) Makó, 1975.
17. FORGÓ ISTVÁN: Tagosítás Makón, (1949—1952). Makó, 1976.
18. KELEMEN FERENC: Régi idők — régi emberek. Karcolatok Makó múltjából. Makó, 1976.
19. TÓTH FERENC: A makói rév és híd. Makó, 1977.
20. TAMASI MIHÁLY: A forradalmi mozgalom makói harcosai, Makó, 1977.
21. RÁTKAI ÁRPÁD: A makói munkásesperantista csoport története. Makó, 1977.
22. SZIRBIK MIKLÓS: Makó városának leírása. 1835—36. Makó, 1979.
23. VARGA DEZSŐ: Espersit János és baráti köre. Makó, 1979.
24. TÓTH FERENC: Anyag és technika Makó népi építészetében. Makó, 1979.
25. PAPP JÁNOS: A makói József Attila Irodalmi és Művészeti Társaság története (1947—1952) Makó, 1980.
26. TÓTH FERENC: Egy makói hagymás család életútja. Makó, 1982.
27. ERDEI FERENC: Makó társadalomrajza. Makó, 1982.
28. SIPOS ERZSÉBET: Szülőföldem, Földeák népélete. Makó, 1982.
29. KISS IMRE: Munkás dalos kultúra fejlődése Makón. 1921—1939. Makó, 1982.